

**Аналітичний огляд судової практики
з вирішення спорів щодо дотримання
ґендерної квоти під час
місцевих виборів 2020 року**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Аналітичний огляд підготовлено консультантами Ради Європи Романюком П. В. та Голуб О. А. за підтримки проєкту Ради Європи «Підтримка прозорості, інклюзивності та чесності виборчої практики в Україні», що впроваджується у межах Плану дій Ради Європи для України на 2018-2022 роки, у рамках співпраці з Центральною виборчою комісією.

Висловлені у документі думки є авторськими та не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи.

Усі права захищено. Заборонено перекладати, відтворювати та розповсюджувати в будь-якій формі чи будь-якими засобами, електронними (на компакт-дисках, у мережі Інтернет тощо) або механічними, включно з фотокопіюванням, записом чи збереженням на будь-якому з інформаційних носіїв чи систем відтворення, якусь із частин цієї публікації без попереднього письмового дозволу Директорату комунікацій (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Дизайн: Олена Старанчук

Видавництво Ради Європи
(F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>)

© Рада Європи, червень 2021 р.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Council of Europe Electoral Laboratory

Useful
Relevant
Sustainable
Owned
Council of Europe methodology for electoral cooperation

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
1. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ВИМОГ ҐЕНДЕРНО ЗБАЛАНСОВАНОЇ УЧАСТІ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВА	6
2. ОГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПРАВАХ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ВИМОГ ҐЕНДЕРНО ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА	14
2.1. Застосування міжнародних демократичних стандартів та практики Європейського суду з прав людини	14
2.2. Практика застосування судами норм матеріального права	17
2.3. Практика здійснення адміністративного судочинства та ефективність судового захисту	32
ВИСНОВКИ	35
ДОДАТКИ	41
Додаток 1. Інфографіка	42
Додаток 2. Перелік рішень Європейського суду з прав людини	45
Додаток 3. Перелік проаналізованих судових актів	47

Перелік скорочень

ВК України	Виборчий кодекс України
КАС України	Кодекс адміністративного судочинства України
ЦВК	Центральна виборча комісія
ТВК	Територіальна виборча комісія
Венеційська комісія	Європейська комісія за демократію через право
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ПАРЄ	Парламентська асамблея Ради Європи
ОБСЕ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ВАСУ	Вищий адміністративний суд України

ВСТУП

За даними Міжпарламентського союзу станом на квітень 2021 року, у парламентах світу представництво жінок-депутаток становить 25,4%, відповідний показник по країнах Європи – 30,5%¹. 2020 року в країнах ЄС кількість жінок-депутаток у місцевих радах становила 34,1%, а жінок на посадах очільниць міських рад – 17,2%².

Хоча паритетної участі жінок і чоловіків у процесах прийняття рішень усе ще не досягнуто, в цілому в світі та в Україні простежується тенденція щодо збільшення представництва жінок у законодавчих органах та органах місцевого самоврядування. Цьому сприяє глобальний рух за рівні права та можливості жінок і чоловіків, а також запровадження тимчасових позитивних дій, зокрема ґендерних квот.

За наслідками запровадження в національному законодавстві обов'язкових ґендерних квот вимоги щодо визначення у статутах політичних партій мінімального рівня представництва жінок і чоловіків у списках кандидатів у депутати, а також додаткового фінансування політичним партіям за дотримання ґендерної квоти на парламентських виборах, в Україні збільшилась кількість жінок-депутаток як у парламенті, так і в органах місцевого самоврядування.

У Верховній Раді України IX скликання представництво жінок-депутаток становить 20,8%. За результатами місцевих виборів 2020 року кількість жінок-депутаток зросла і становить: в обласних радах – 28,2%, в районних радах – 33,7%, у громадах понад 10 тис. виборців – 32,8%, у громадах до 10 тис. виборців – 41,6%³.

Убачається, що важливим кроком щодо посилення участі жінок у представницьких органах в Україні стало саме впровадження на законодавчому рівні обов'язкових ґендерних квот як позитивної дії – спеціального тимчасового заходу, що має правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на забезпечення юридичної та фактичної рівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, установлених Конституцією і законами України.

Незважаючи на обов'язковість вимог ґендерно збалансованого представництва, їх ефективність під час місцевих виборів значною мірою залежить від діяльності місцевих організацій політичних партій, які формують списки (перелік) кандидатів, територіальних виборчих комісій, що вирішують питання реєстрації кандидатів у депутати, а також судів, рішення яких остаточно мали б поставити крапку у виборчих спорах на шляху до збалансованого представництва жінок та чоловіків. Однак, як показує практика, на цьому шляху трапляється низка проблем, дослідженню яких, власне, і присвячено цей огляд.

-
1. Global and regional averages of women in national parliaments / IPU Parline (<https://data.ipu.org/women-averages?month>).
 2. Local/municipal councils: mayors or other leaders and members / European Institute for Gender Equality (<https://bit.ly/3AdBkKI>).
 3. Статистичні дані за результатами дослідження Громадянської мережі «ОПОРА» (<https://bit.ly/2SB6FWI>).

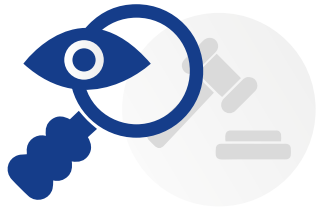
1. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ВИМОГ ҐЕНДЕРНО ЗБАЛАНСОВАНОЇ УЧАСТІ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВА

Міжнародні стандарти

Міжнародна спільнота приділяє значну увагу питанням ґендерної рівності та збалансованого представництва й участі жінок та чоловіків у процесах прийняття суспільно-політичних рішень. На зазначених питаннях сфокусована низка міжнародно-правових актів.

Організація Об'єднаних Націй у своїх документах визначає такі зобов'язання держав у сфері забезпечення паритетного представництва та участі жінок і чоловіків у суспільно-політичному житті:

- забезпечувати жінкам право та можливість голосувати на усіх виборах, на рівних умовах із чоловіками, без будь-якої дискримінації, а також бути обраними, на рівних умовах із чоловіками, до всіх установлених національним законодавством установ, які потребують публічних виборів (Конвенція ООН про політичні права жінок від 20.12.1952 р.);
- забезпечувати рівне для чоловіків і жінок право користуватися всіма громадянськими і політичними правами (Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р.);
- уживати усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному та суспільному житті країни і, зокрема, забезпечувати жінкам на рівних умовах із чоловіками право: голосувати на всіх виборах і публічних референдумах та бути обраними до всіх публічно виборних органів; брати участь у формуванні та здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління (Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 р.);
- розширювати можливості жінок та їхню всебічну участь на основі рівності в усіх сферах життя суспільства, зокрема й участь у процесі прийняття рішень і доступ до влади, що мають основне значення для досягнення цілей рівності, розвитку і миру (Пекінська декларація, прийнята на четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок від 15.09.1995 р.);
- залучати жінок до прийняття рішень і розширювати їхні можливості на усіх рівнях влади (місцевого, муніципального та національного), а також упроваджувати ґендерне інтегрування на рівні місцевого управління, зокрема, у питаннях розподілу ресурсів та надання основних послуг (Резолюція Ради керуючих ООН-Хабітат №20/7 від 8.04.2005 р.);
- забезпечувати всебічну і реальну участь жінок та рівних для них можливостей лідерства на всіх рівнях прийняття рішень у політичному, економічному та суспільному житті (Цілі сталого розвитку ООН, Ціль «Забезпечення ґендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток»; ухвалено на період від 2015 до 2030 року).

Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків – також один із важливих напрямів діяльності Ради Європи. Напрацювання низки нормативних актів та рекомендацій щодо реалізації принципів гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок у державах-членах і за їх межами відбулося внаслідок системної роботи Ради Європи у галузі прав людини. Серед таких міжнародно-правових документів варто виокремити Європейську конвенцію з прав людини, Європейську соціальну хартію, Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція).

Досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень – одна з основних цілей Стратегії Ради Європи з гендерної рівності на 2018-2023 роки.

Крім того, питанням забезпечення паритетного представництва жінок і чоловіків у суспільно-політичному житті присвячено низку рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи та резолюцій Парламентської асамблеї Ради Європи, серед яких:

Рекомендація Комітету міністрів Rec (98)4 щодо гендерного інтегрування;
Рекомендація Комітету міністрів Rec (2003)3 про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень;
Рекомендація Комітету міністрів CM/Rec (2007)17 щодо стандартів та механізмів гендерної рівності;
Рекомендація Комітету міністрів CM/Rec (2012)6 щодо захисту та просування прав жінок та дівчат з інвалідністю;
Резолюція ПАРЄ 1898 (2012) «Політичні партії та представленість жінок у політиці»;
Резолюція ПАРЄ 2111 (2016) «Щодо оцінки впливу заходів, націлених на покращення політичного представництва жінок»;
Рекомендація Комітету міністрів CM/Rec (2018)4 щодо участі громадян у місцевому публічному житті;
Рекомендація CM/Rec (2019)1 щодо запобігання сексизму та боротьби з ним.

Як зазначено у Рекомендації Rec(2003)3 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень, збалансована участь жінок і чоловіків у будь-якому розпорядчому органі, який бере участь у політичному чи суспільному житті, не повинна бути меншою 40% представництва кожної статі. Крім того, у п. 3 Рекомендації наголошено на можливості законодавчих реформ із метою запровадження паритетних порогів для кандидатів на виборах місцевого, регіонального, національного та наднаціонального рівнів. Якщо застосовується пропорційна система списків, пропонується розглянути можливість запровадження системи «блискавки» (чергування кандидатів-чоловіків та кандидаток-жінок) у списках⁴.

Також у Рекомендації CM/Rec(2018)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті вказано, що держави-члени повинні розглянути можливість запровадження заходів, які могли б полегшити для жінок поєднання активної політичної діяльності з сімейним і професійним життям, а також упровадження обов'язкової чи рекомендованої системи квот щодо мінімальної кількості кандидатів однієї статі у виборчому списку та/або квоти місць, передбачених для жінок у місцевих радах, органах місцевої виконавчої влади й різноманітних комітетах і управліннях, створюваних органами місцевої влади.

Увагу проблематиці ґендерної рівності у суспільно-політичному житті приділяють також інші міжнародні організації. Зокрема, Організація з безпеки і співробітництва в Європі у Рішенні 7/09 «Участь жінок у політичному та суспільному житті» (17-те засідання Ради міністрів ОБСЄ) закликає держави-члени розглянути можливість прийняття законодавчих заходів, які будуть сприяти більш збалансованій участі жінок і чоловіків у політичному та суспільному житті, й особливо у прийнятті рішень; рекомендує усім політичним силам сприяти рівній участі жінок і чоловіків у політичних партіях із метою досягнення більш збалансованого ґендерного представництва на виборних державних посадах на всіх рівнях прийняття рішень.

На необхідності впровадження ґендерних квот наголошено також у Європейській хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад Ради європейських муніципалітетів та регіонів. Зокрема, у частині четвертій статті 2 Хартії зазначено, що учасники Хартії мають заохочувати політичні партії і групи вживати усіх дозволених законом кроків, серед яких ухвалення квот, якщо це вважатиметься відповідним, для збільшення кількості жінок-кандидаток, яких згодом може бути обрано.

Концепція позитивних зобов'язань держави щодо прав людини була розроблена Європейським судом з прав людини як результат застосування і тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї. Позитивні зобов'язання держави потребують від національних органів влади запровадити та вжити всіх прийнятних (розумних) та належних заходів для гарантування прав людини, їх забезпечення, захисту, та сприяння реалізації в кожному конкретному випадку. Такі дії надалі дозволяють перейти від «рівності у праві» (як вимоги юридичної недискримінації) до «рівності через право» (фактичної рівності)⁵.

4. Указаний підхід реалізовано у національному законодавстві України, зокрема щодо порядку висунення кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також кандидатів у депутати міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) у Виборчому кодексі України зазначено, що під час формування єдиного та територіальних виборчих списків організація партії повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі).

5. Питання заборони та протидії дискримінації. Методичні рекомендації для юристів / Упорядник Г. Христова. – К.: Рада Європи, 2015 (<https://bit.ly/3qAhgxl>).

Позитивні дії, такі як гендерні квоти, мають на меті усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізувати рівні права через усталені стереотипи або практики, які склалися у суспільстві; вони спрямовані на подолання наслідків соціальної нерівності та мають тимчасовий характер.

Як зазначено у статті 4 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 р.,

«

вжиття державами-сторонами тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками та жінками, не вважається, як це визначено цією Конвенцією, дискримінаційним, проте воно ні в якому разі не повинно тягнути за собою збереження нерівноправних або диференційованих стандартів; ці заходи повинні бути скасовані, коли будуть досягнуті цілі рівних можливостей і рівноправних відносин.

»

Зауважимо, що термін «гендерні квоти» або ж «законодавчі квоти»⁶ як один із різновидів зазначених тимчасових позитивних заходів неодноразово вжито в документах Ради Європи, зокрема, у резолюціях Парламентської асамблеї Ради Європи 1898 (2012) «Політичні партії та представленість жінок у політиці», 2111 (2016) «Щодо оцінки впливу заходів, націлених на покращення політичного представництва жінок». Саме тому у цьому дослідженні разом із термінами «принцип збалансованого представництва обох статей», «вимоги гендерно збалансованого представництва» в тотожному значенні вживатиметься термін «гендерні квоти».

6. У різних національних правових системах застосовуються різні типи гендерних квот:

- *система зарезервованих місць* застосовується шляхом закріплення за жінками посад (місць) у парламентах або інших органах. Найчастіше відповідні норми закріплюються на конституційному рівні. Недолік таких заходів полягає у тому, що «не зарезервовані» місця в уявленні громадян та політичних еліт можуть розглядатись як такі, що за замовчуванням належні чоловікам;
- *законодавчі квоти* зобов'язують партії висувати визначений відсоток жінок-кандидатів. Відповідні норми закріплюються переважно у виборчому законодавстві, можуть встановлювати також правила розміщення кандидатів різної статі у списку та супроводжуватися відповідними санкціями за їх недотримання;
- *добровільні партійні квоти* – зобов'язання окремих політичних партій внести до свого виборчого списку кандидатів різної статі у певному відсотковому співвідношенні. Такі заходи зазвичай упроваджуються через партійні статuti, партійні програми та додаткові внутрішні правила.

Національне законодавство

Передісторію запровадження стандартів збалансованого представництва обох статей в Україні пов'язують із прийняттям Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» №2866-IV від 8.09.2005 р.⁷. Фактично на законодавчому рівні було вперше передбачено необхідність забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі у вітчизняному законодавстві (ст. 15). Однак за відсутності в законі конкретного механізму досягнення цієї мети тривалий час зазначені вимоги не втілювалися в життя.

Лише 2013 року ці положення були імplementовані в Законі України «Про політичні партії в Україні». По суті встановлювалася вимога до *статуту політичної партії, який мав містити відомості про розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі й мав становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку* (п. 10 ч. 1 ст. 8⁸). Однак, як показала практика парламентських виборів 2014 року, спроба таким шляхом закріпити ґендерну квоту не дала очікуваного результату. Це було пов'язано з тим, що зазначена законодавча формула дозволяла політичним партіям розміщувати жінок у «непрорідній» частині виборчого списку, а також ґендерна квота мала добровільний характер, тобто законодавство не містило санкцій для суб'єктів виборчого процесу за її недотримання, зокрема виборчий закон не передбачав такої підстави для відмови у реєстрації кандидатів.

Продовження шляху законодавчого закріплення в Україні ґендерних квот відбулося 2015 року з прийняттям Закону України «Про місцеві вибори» №595-VIII від 14.07.2015 р., згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 4 якого *представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах мало становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку*. Проте у постанові Центральної виборчої комісії №362 від 23.09.2015 р.⁹ наголошувалося, що, оскільки такої підстави, як недотримання положення щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах у ч. 1 ст. 46 Закону України «Про місцеві вибори», не передбачено, відмова в реєстрації таких кандидатів у зв'язку з цим не допускається.

7. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» №2866-IV від 8.09.2005 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>).

8. Статтю 8 доповнено пунктом 10 згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проведення виборів» №709-VII від 21.11.2013 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-18/ed20140201#Text>).

9. Постанова ЦВК «Про Роз'яснення щодо застосування деяких положень Закону України "Про місцеві вибори" під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових, перших та додаткових місцевих виборах» №362 від 23.09.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15#Text>).

Такий підхід до застосування вимог ґендерно збалансованого представництва був оскаржений. Зокрема, 25 вересня 2015 року Київська міська організація партії «Об'єднання "Самопоміч"» звернулась до Київського апеляційного адміністративного суду з позовом про визнання нечинним і скасування відповідного положення Роз'яснення ЦВК, затвердженого постановою №362 (справа №875/36/15), а 28 вересня того самого року аналогічний позов до того самого суду було подано політичною партією «Сила людей» (справа №875/37/15)¹⁰. Незважаючи на те, що в першій інстанції у справі №875/36/15 позов було задоволено¹¹, в підсумку Вищий адміністративний суд України підтвердив правомірність позиції ЦВК в обох справах¹². Зокрема, у справі №875/37/15 Вищий адміністративний суд України обґрунтував своє рішення тим, що

вичерпний перелік дій, які мають бути вчинені в межах висування кандидатів у депутати, чітко регламентовано Законом України «Про місцеві вибори в Україні», і такі вимоги не передбачають урахування ґендерних квот, як не передбачають цього й інші спеціальні норми цього самого Закону, які визначають обов'язкові умови висування кандидатів місцевими організаціями партій¹³.

Незважаючи на підтверджену судами декларативність законодавчих положень, що стосуються ґендерних квот на місцевих виборах, 2015 року в законодавстві також з'явилися й норми, що заохочують до збалансованого представництва жінок та чоловіків. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 175 Закону України «Про політичні партії в Україні» для партій, які за результатами останніх чергових чи позачергових виборів народних депутатів України забезпечать представництво у парламенті осіб однієї статі на рівні, що не перевищує двох третин від загальної кількості народних депутатів України, обраних від цієї політичної партії, з державного бюджету на фінансування їх статутної діяльності мають бути виділені кошти в розмірі 10 відсотків щорічного обсягу державного фінансування статутної діяльності політичних партій, які розподіляються порівну між тими партіями, які отримали право на таке фінансування¹⁴.

Із прийняттям Виборчого кодексу в кінці 2019 року недоліки попереднього виборчого законодавства в частині ґендерно збалансованого представництва переважно були усунуті. Зокрема, на виборах депутатів місцевих рад у громадах із чисельністю 10 тисяч і більше виборців, а також депутатів районної та обласної рад, де застосовується система пропорційного представництва з відкритими виборчими списками, відповідно до ч. 9 ст. 219 *Виборчого кодексу під час формування єдиного та територіальних виборчих списків організація партії повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі)*.

10. Губська О., Ковриженко Д., Мохончук Б., Писаренко Н., Романюк П., Цуркан М. Місцеві вибори 2020: Посібник для суддів / За ред. М. Цуркана – К.: АК-Group, 2020. – С. 41 (<https://bit.ly/3hjkm5>).
11. Постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 30.09.2015 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/51659827>).
12. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 4.10.2015 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/52079370>).
13. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 2.10.2015 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/52079317>).
14. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» №731-VIII від 8.10.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-19#Text>).

Пізніше, в липні 2020 року, напередодні місцевих виборів, цю норму було доповнено положенням про те, що *в разі формування організацією партії єдиного та територіальних виборчих списків із кількістю кандидатів у депутати, яка не є кратною п'яти, до останніх у списку кандидатів (від 1 до 4) застосовується вимога щодо чергового включення кандидатів різної статі до списку*. Незважаючи на те, що ці зміни були покликані на усунення відповідної прогалини законодавства, внесення таких змін за декілька місяців до виборів вплинуло на практику застосування цих положень¹⁵. Тому для формування усталеної та єдиної судової практики вирішення виборчих спорів, як неодноразово відзначала Венеційська комісія, важливо забезпечити стабільність виборчого законодавства шляхом недопущення істотних змін виборчих правил за рік до виборів.

Варто зауважити, що положення ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу зумовлює необхідність забезпечення присутності визначеної кількості осіб різної статі як у єдиному, так і в територіальних виборчих списках. Зокрема, якщо місцева організація партії сформувала територіальний виборчий список у кількості 7 кандидатів у депутати, то в першій п'ятірці (місцях із першого по п'яте) має бути не менше двох кандидатів однієї статі, а також шостий та сьомий кандидати в депутати мають бути особами різної статі¹⁶. Як бачимо, у Роз'ясненні ЦВК, як і в цілому в законодавстві, не встановлено правил ґендерно збалансованого представництва стосовно першого кандидата в кінці списку некратної п'ятірки та п'ятого кандидата в останній кратній п'ятірці. Отже, таке правове регулювання не забороняє внести в кінці виборчого списку під п'ятим та шостим номерами осіб однієї статі.

Водночас на виборах депутатів місцевих рад у громадах із чисельністю до 10 тисяч виборців, де застосовується мажоритарна система відносної більшості в багатомандатних виборчих округах, ґендерна квота встановлена на рівні не менше 30% осіб кожної статі у переліку кандидатів. Згідно з ч. 7 ст. 220 Виборчого кодексу *під час формування переліку кандидатів до відповідної ради організація партії повинна забезпечити представництво не менше 30% осіб однієї статі у загальній кількості кандидатів до відповідної ради*.

Варто звернути увагу, що зазначені положення Виборчого кодексу в контексті дотримання ґендерних квот місцевими організаціями партій обов'язкові лише на етапі висування кандидатів на відповідних місцевих виборах (під час формування виборчого списку/переліку кандидатів у депутати). Крім того, ч. 7 ст. 227 Виборчого кодексу передбачає, що список та черговість кандидатів у депутати в єдиному виборчому списку, а також список та черговість кандидатів у кожному територіальному виборчому списку, визначені організацією партії, не можуть бути змінені після подання документів для їх реєстрації територіальною виборчою комісією. Черговість кандидатів у депутати у територіальному виборчому списку може бути змінена лише за підсумками голосування виборців за умови та у порядку, встановлених ч.ч. 1 і 2 ст. 259 Виборчого кодексу.

15. Наприклад, див. справи №№160/12016/20, 160/12058/20, 160/12062/20, 440/5536/20, 240/16893/20, 160/12294/20, 320/8745/20.

16. Постанова ЦВК «Про Роз'яснення щодо застосування окремих положень Виборчого кодексу України стосовно висування кандидатів на місцевих виборах» №249 від 11.09.2020 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0249359-20#Text>).

Незважаючи на це, після висування до дня реєстрації та після реєстрації кандидатів збалансоване представництво жінок та чоловіків у виборчих списках кандидатів/переліках кандидатів може бути порушене внаслідок відкликання до дня реєстрації кандидатом заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати від організації партії, відмов кандидатів від балотування або внаслідок ініціювання місцевими організаціями партій питання про скасування реєстрації кандидатів, зареєстрованих ТВК для участі у відповідних виборах¹⁷.

Водночас, на відміну від Закону України «Про місцеві вибори», зазначені положення Виборчого кодексу мають імперативний характер, тобто наслідком їх недотримання має бути відмова в реєстрації кандидатів у депутати. Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 230 Виборчого кодексу територіальна виборча комісія відмовляє в реєстрації всіх кандидатів у депутати, внесених до виборчих списків місцевих організацій політичних партій або до переліку кандидатів у депутати в багатомандатних виборчих округах на відповідних місцевих виборах, у разі порушення встановленого Кодексом порядку висування кандидатів. Отже, така законодавча конструкція, встановлюючи вичерпний перелік підстав, не зумовлює наявність дискреційних повноважень у комісії, тобто не надає їй свободи розсуду щодо реєстрації чи відмови у реєстрації кандидатів у депутати у разі недотримання ґендерної квоти. Водночас під час публічних дискусій неодноразово наголошувалося на необхідності виокремити недотримання вимог щодо ґендерно збалансованого представництва в самостійну підставу.

Крім того, варто зазначити, що згідно з абз. 2 ч. 3 ст. 230 Виборчого кодексу у разі відсутності в поданих на реєстрацію документах інформації, яка обов'язково повинна бути зазначена відповідно до вимог Кодексу, про це невідкладно повідомляється відповідний суб'єкт подання документів. Вбачається, що цей абзац перебуває у системному зв'язку з наступним, в якому зазначено, що виявлені недоліки у поданих документах можуть бути усунуті шляхом подання не пізніше наступного дня після отримання зазначеного повідомлення уточнених або інших документів для реєстрації кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. Утім, такий недолік, який полягає у відсутності інформації, не стосується поданих виборчих списків/переліку кандидатів, у яких наявна інформація про усіх кандидатів, а їх черговість затверджена рішенням зборів (конференції) відповідної місцевої організації політичної партії, тобто наявна уся інформація, яка свідчить про дотримання чи недотримання вимог ґендерно збалансованого представництва. З огляду на це оцінка судами недотримання ґендерної квоти як технічної помилки доволі дискусійна, що свідчить про потребу у більш чіткому законодавчому врегулюванні.

Враховуючи вищезазначене, місцеві вибори 2020 року проілюстрували й інші проблемні питання практики застосування норм щодо ґендерних квот, які буде розкрито в огляді судової практики з цієї тематики.

17. Губська О., Ковриженко Д., Мохончук Б., Писаренко Н., Романюк П., Цуркан М. – Місцеві вибори 2020: Посібник для суддів / За ред. М. Цуркана – К.: АК-Group, 2020. – С. 44 (<https://bit.ly/2SDGX83>).

2. ОГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПРАВАХ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ВИМОГ ҐЕНДЕРНО ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА

2.1. Застосування міжнародних демократичних стандартів та практики Європейського суду з прав людини

Аналіз судових рішень довів широке використання практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). У 56 рішеннях та постановках зі 132 містилися посилання на практику ЄСПЛ та міжнародні виборчі стандарти. Водночас переважна більшість таких посилань не стосувалася проблематики збалансованого представництва жінок та чоловіків.

У контексті забезпечення паритетної участі жінок і чоловіків у виборах варто відзначити використання судами при обґрунтуванні своїх правових позицій рішення у справі «Зевник та інші проти Словенії» (заява №54893/18). Зокрема, вдале використання цього рішення ЄСПЛ трапляється у справі №420/9758/20¹⁸, в якій суд першої інстанції у своєму рішенні щодо необхідності дотримання ґендерних квот зазначає таке:

«

Зокрема, у рішенні Європейського суду з прав людини від 12.11.2019 року у справі «Зевник та інші проти Словенії» (заява №54893/18), яка стосувалася відхилення органами влади списків, поданих коаліційною партією на вибори у 2018 році через відсутність у списках кандидатів жіночої статі, Суд зазначив, що просування ґендерної рівності є головною метою серед держав Ради Європи. Суд також постановив, що втручання, про яке йдеться, мало законну мету зміцнення демократичної легітимності шляхом забезпечення кращого балансу жінок та чоловіків у процесі прийняття політичних рішень. Зокрема, Суд розглянув питання, чи відхилення списків було пропорційним бажаній законній меті. Поради можна знайти в документах Ради Європи, які не лише дозволяли, але й заохочували до прийняття ґендерних квот у виборчих системах із суворими покараннями за їх недотримання. Суд також надав значення думці Конституційного суду стосовно того, що політичні партії мали сильний стимул у дотриманні правил ґендерного представництва, якщо їм заздалегідь було відомо, що вони можуть бути недопущені до виборів за їх недотримання. Національні суди також врахували причини недотримання з наслідком встановлення балансу між правом висувати свою кандидатуру на виборах і необхідністю забезпечення дотримання правил ґендерної квоти залежно від того, чи список був складений ретельно, а також від того, чи організація, яка його склала, свідомо порушила ґендерне правило. У справі заявників суди встановили, що коаліція не діяла з належною ретельністю та лише вона була винною в недотриманні правил. З урахуванням своїх міркувань у справі та широку свободу дій («межі розсуду»), надану державам під час організації та управління виборчою системою, Суд виявив, що відхилення списків кандидатів було неможливо вважати непропорційним. Отже, скарга заявників була явно необґрунтованою і повинна була бути відхилена

»

18. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951724>).

Для прикладу – згадку про цю правову позицію ЄСПЛ можна знайти у рішеннях судів апеляційної інстанції у справах №№560/5937/20¹⁹, 280/6929/20²⁰. Загалом серед проаналізованих рішень посилання на справу «Зевник та інші проти Словенії» (заява №54893/18) трапляється щонайменше у 12 випадках.

Водночас варто зауважити, що не завжди суди застосовували доцільну практику ЄСПЛ для обґрунтування рішень у справах, особливо щодо поняття дискримінації. Зокрема, у справах №№580/4297/20²¹, 240/16891/20²², 240/16893/20²³ та ін. суди розглядали необхідність забезпечення у списках кандидатів певної кількості жінок та чоловіків, тобто дотримання ґендерної квоти як порушення принципу рівності, та на підтвердження цієї думки наводили рішення у справах «Віліс проти Сполученого Королівства», «Ван Раалте проти Нідерландів», «Пічкур проти України».

Окрім того, у рішеннях містилися посилання на положення Висновку №11 (2008) Консультативної ради європейських суддів щодо якості судових рішень, керівних принципів Кодексу належної практики у виборчих справах Венеційської комісії, Документ Копенгагенської наради-конференції щодо людського виміру ОБСЄ від 29.06.1990 р., Остаточний звіт Місії спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ щодо парламентських виборів в Україні 2012 року.

Також судді у своїх рішеннях посилалися на резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи, рекомендації Комітету міністрів Ради Європи, Стратегію ґендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки, а також Декларацію про участь жінок у виборах, ухвалену Венеційською комісією на 67 пленарній сесії²⁴. Зокрема, у справі №320/8745/20²⁵ суд апеляційної інстанції обґрунтовує свою позицію, посилаючись на положення Стратегії ґендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки, та зазначає таке:

«

Як вбачається із пункту 57 параграфу 4 Стратегії ґендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки, збалансована участь жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень істотно важливою для демократії, яка добре функціонує. Незважаючи на ухвалення нових законів і політик у багатьох державах-членах та приклади добрих практик і заходів із підтримки у деяких державах-членах, недостатнє представництво жінок у суспільному та політичному житті залишається критичною проблемою, що ставить під сумнів повноцінне функціонування демократичних інститутів та процесів.

Відповідно до пункту 58 параграфу 4 Стратегії ґендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки низка перешкод ускладнюють забезпечення стабільної участі жінок у політич-

19. Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 8.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92074186>).
20. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 6.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92049731>).
21. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 3.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91953119>); Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 8.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92074098>).
22. Рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 року (<https://bit.ly/3jvJbh0>); Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 5.10.2020 р. (<https://bit.ly/2UPHzEh>).
23. Рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91908084>).
24. Declaration on Women's Participation in Elections adopted by the Venice Commission at its 67th plenary session (Venice, 9-10 June 2006) (<https://bit.ly/3hp8tub>).
25. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91957434>).

ному та громадському процесі прийняття рішень. До таких перешкод належать виборчі системи, функціонування політичних партій, гендерні стереотипи, ролі та цінності, пропоровані певними моделями родини, а також соціальний і приватний розподіл роботи, який залишає мало місця для участі жінок у суспільному житті в законодавчих, виконавчих, судових, дипломатичних і адміністративних органах на місцевому, регіональному та національному рівнях, усе ще не відповідає вимогам узгоджених стандартів та зобов'язань урядів щодо втілення програми «Планета 50-50 до 2030 року».

Також пунктом 61 параграфу 4 Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки закріплено, що дії Ради Європи в цьому аспекті будуть спрямовані, зокрема, на заохочення та підтримку дій, скерованих на сприяння участі жінок у виборах на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також дій, спрямованих на надання можливостей жінкам-кандидаткам і обраним посадовим особам, зокрема жінкам із соціально відчужених груп, у співпраці з відповідними органами Ради Європи».

»

У справі №580/4138/20²⁶ суд апеляційної інстанції наводить таку правову аргументацію:

«

Парламентською асамблеєю Ради Європи було ухвалено низку документів щодо забезпечення належного представництва жінок у політиці як такі, зокрема Рекомендацію 1899 (2010) щодо посилення рівня представленості жінок у політиці через виборчу систему та Резолюцію ПАРЕ 1706 (2010) щодо посилення рівня представленості жінок у політиці через виборчу систему, Рекомендацію ПАРЕ 1676 (2004) щодо участі жінок у виборах тощо. Основні стандарти у відповідній сфері викладено в Рекомендації ПАРЕ 1676 (2004), в якій наголошено на необхідності стимулювання партій до, зокрема, запровадження гендерних квот на виборах, чергування представників різних статей у списках кандидатів на виборах тощо. Неодноразово ці рекомендації також були відображені та конкретизовані у низці документів Венеційської комісії, зокрема й у Кодексі належних практик у сфері політичних партій, Звіті про вплив виборчих систем на представництво жінок у політиці, Декларації про участь жінок у виборах та інших документах.

У Декларації про участь жінок у виборах наголошено, зокрема, на тому, що принцип рівного виборчого права може передбачати обов'язковість чергування представників обох статей у виборчих списках кандидатів та можливість відмови у реєстрації списку кандидатів, який не відповідає вимогам щодо збалансованого представництва жінок і чоловіків, передбачених національним законодавством. При цьому судова колегія враховує неодноразові висновки ЄСПЛ, зокрема, викладені в рішенні від 24.03.1988 р. у справі «Олссон проти Швеції» (Olsson v. Sweden), про те, що скасування акта адміністративного органу з одних лише формальних мотивів не забезпечуватиме дотримання балансу принципу правової стабільності та справедливості.

»

26. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 8.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92115904>).

2.2. Практика застосування судами норм матеріального права

Предмет спору у переважній більшості з досліджуваних справ стосувався з'ясування дотримання вимог ґендерно збалансованого представництва при формуванні виборчих списків у громадах із чисельністю 10 тисяч і більше виборців та лише у 3 справах (з 80) – при формуванні переліку кандидатів у депутати у громадах з чисельністю до 10 тисяч виборців.

Під час аналізу судових рішень було виявлено низку проблем, що дещо могли вплинути на ефективність забезпечення збалансованого представництва жінок та чоловіків під час місцевих виборів. Серед них:

А. Практика неоднакового застосування окремих законодавчих вимог ґендерно збалансованого представництва у справах щодо оскарження рішень про реєстрацію або відмову в реєстрації кандидатів у депутати

1 / Технічна помилка як причина недотримання вимоги ґендерно збалансованого представництва

Майже в кожній третій справі з досліджених суди торкалися питання технічної помилки як можливої причини невідповідності виборчих списків вимогам ґендерно збалансованого представництва, хоча серед доводів сторін обґрунтування недотримання належного представництва жінок та чоловіків у виборчих списках у зв'язку з такими помилками та неточностями траплялися ще частіше.

Суди по-різному вирішували питання щодо того, чи можна вважати недотримання так званої «ґендерної квоти» технічною помилкою і, відповідно, чи можна таку помилку виправити після подання документів на реєстрацію до відповідної виборчої комісії або ж такі дії є порушенням порядку висування кандидатів.

Зокрема, у справі №560/5875/20²⁷ суд першої інстанції зазначає, що під час подання єдиного та територіальних виборчих списку позивачем (організацією політичної партії) дійсно були обставини порушення загального порядку висування кандидатів організацією партії. Однак, на переконання суду, такі порушення суто формальні, оскільки позивачем виправлено технічну помилку та надано правильні списки з дотримання вимог частини 9 статті 219 Виборчого кодексу України. Зі свого боку позивач у справі зазначав, що до виборчої комісії було подано виборчі списки, роздруковані з помилкою, а не ті, що були затверджені на партійному з'їзді з дотриманням ґендерної квоти.

Як зазначає суд у своєму рішенні, виявивши неточності (описки, помилки), відповідач (територіальна виборча комісія), маючи можливість повідомити позивача щодо усунення неточностей, передчасно прийняв спірну постанову про відмову в реєстрації кандидатів у депутати. Хоча помилки і неточності, виявлені в поданих на реєстрацію документах, підлягають виправленню і не є підставою для відмови в реєстрації кандидатів у депутати.

27. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 3.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91952976>).

Тобто позиція суду полягає у тому, що порушення порядку висування кандидатів можна розглядати як недолік або технічну помилку, виявлені недоліки у поданих документах можуть бути усунуті шляхом подання не пізніше наступного дня після отримання зазначеного повідомлення уточнених або інших документів для реєстрації кандидатів у депутати.

Схожа позиція висловлена судами у справах №№280/6933/20²⁸, 600/1613/20-а²⁹, 580/4298/20³⁰, 420/9841/20³¹, а також у рішенні суду першої інстанції та окремій думці судді апеляційної інстанції у справі №580/4138/20³².

У справах №№500/3157/20³³, 580/4298/20³⁴ суди зазначають, що недотримання присутності у кожній п'ятірці (місях з першого до п'ятого, з шостого до десятого і далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі) та інших вимог частини 9 статті 219 Виборчого кодексу України щодо почергового включення кандидатів різної статі до списку не може бути підставою для відмови у реєстрації та може розглядатися як технічна помилка.

Водночас у низці справ суди обґрунтовували відсутність підстав для відмови у реєстрації кандидатів у депутати у зв'язку з технічною помилкою, встановивши спочатку справжній зміст рішення прийнятого на зборах, конференції організації партії з висування кандидатів, дослідивши витяг із протоколу або безпосередньо протокол конференції. Зокрема, у справах №№160/12056/20³⁵, 500/2847/20³⁶, 500/2838/20³⁷ так переконалися у дотриманні вимог ґендерно збалансованого представництва.

Проте в інших справах із вказаного питання суди доходили протилежних висновків.

У справі №560/5937/20³⁸ суд першої інстанції дійшов висновку, що подання до територіальної виборчої комісії єдиного та територіальних виборчих списків, які не відповідають рішенню конференції політичної партії, є помилковим та не є порушенням порядку висування кандидатів. Із цієї позицію не погодився суд апеляційної інстанції та скасував рішення суду першої інстанції. При цьому у постанові суд наводить таку аргументацію:

-
28. Рішення Запорізького окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951047>).
 29. Рішення Чернівецького окружного адміністративного суду від 30.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91877021>);
Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969603>).
 30. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969257>).
 31. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951738>);
Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 5.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92019261>).
 32. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 29.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91876968>);
Окрема думка судді Шостого апеляційного адміністративного суду від 3.10.2020 р. (<https://bit.ly/3AlxFe4>).
 33. Рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 22.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92355804>).
 34. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969257>).
 35. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91949926>).
 36. Рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91952281>).
 37. Рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91952236>);
Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 5.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91989740>).
 38. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 5.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91980113>).

«

...порушення вимоги щодо ґендерної квоти не може вважатися помилкою чи неточністю, наявність якої не є підставою для відмови в реєстрації всіх кандидатів у депутати... До виборчих комісій партійні організації подають належним чином затверджені списки кандидатів, з мокрими печатками та підписами уповноважених осіб, а не "робочий варіант списку".

"Робочий варіант списку" може мати місце до затвердження з'їздом політичної партії, до скріплення печаткою політичної партії, до підпису на ньому уповноваженої особи від політичної партії, до моменту подання такого списку разом із іншими документами у відповідну виборчу комісію. Проте, коли список кандидатів надходить до виборчої комісії (ТВК) та містить у собі всі перелічені реквізити, то він не може розцінюватися комісією як "Робочий варіант списку", який буде періодично повторно (чи до безмежності) подаватися у виборчу комісію, допоки партійний осередок не повідомить виборчу комісію що найостанніший варіант списку кандидатів нарешті не "Робочий список", а самий справжній та самий "Чинний список".

Отже, висновки суду першої інстанції про те, що зазначені списки кандидатів повністю відповідають вимогам ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України, протирічать самі собі та свідченням допитаних свідків, які підтверджують недотримання вимог ґендерної рівності, що начебто виникли з технічних причин.

»

У вищезгаданій справі №580/4138/20³⁹ суд апеляційної інстанції, посилаючись на висновки Верховного Суду, викладені у постанові від 18.06.2019 р. у справі №855/150/19, зазначає:

«

...якщо в документі пропущена буква або слово, використано невдалий або неточний термін, словосполучення або нетотожні речення, це не є перешкодою для розуміння змісту викладених даних, але викладена інформація спрямована на виконання норм законодавства, тоді це має вважатися помилкою, що підлягає виправленню або уточненню. Якщо ж документ оформлено неналежним чином, тобто у ньому містяться не всі необхідні та важливі дані, що за законом повинні бути вказані, тоді варто вважати, що цей документ відсутній. Судова колегія зазначає, що складання списків кандидатів із порушенням частини дев'ятої статті 219 ВК України не є формальною опіскою, як на тому наполягає позивач, яка могла бути усунутою шляхом виправлення недоліків, а є порушенням чіткої вимоги закону.

»

39. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 8.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92115904>).

У справі №280/6927/20⁴⁰ суд апеляційної інстанції, також не погоджуючись із висновками суду першої інстанції, стверджує, що відповідно до ст. 219 Виборчого кодексу України виборчі списки, які подаються до відповідної виборчої комісії, є передбаченою законом формою вираження волевиявлення організації партії. На переконання суду, список та черговість кандидатів у депутати в єдиному виборчому списку, а також список та черговість кандидатів у кожному територіальному виборчому списку, визначені організацією партії, відповідно до ч. 7 ст. 227 Виборчого кодексу України не можуть бути змінені після подання документів для їх реєстрації територіальною виборчою комісією, характер виявленого відповідачем недотримання позивачем визначеного ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України порядку висунення кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад не може вважатися помилками та неточностями в розумінні ч. 3 ст. 230 Виборчого кодексу України.

Аналогічну позицію у своєму рішенні обґрунтовують суди першої інстанції у справах №№420/9914/20⁴¹, 380/8019/20⁴², суд апеляційної інстанції у справі №280/6929/20⁴³, а також суддя апеляційної інстанції в окремій думці у справі №420/9841/20⁴⁴.

Крім того, у справі №500/2844/20⁴⁵ суд першої інстанції, перевіряючи правомірність прийняття оскаржуваного рішення, звертає увагу на необхідність оцінки тих виборчих списків, які були предметом дослідження територіальною виборчою комісією та на підставі яких прийнято оскаржувану постанову відповідачем. При цьому суд також зазначає, що порушення вимоги щодо ґендерної квоти не може вважатися помилкою чи неточністю, наявність якої не є підставою для відмови в реєстрації всіх кандидатів у депутати.

У результаті, з урахуванням того, що виявленим недоліком у розумінні абз.абз. 2 та 3 ч. 3 ст. 230 Виборчого кодексу є відсутність у поданих на реєстрацію документах інформації, яка обов'язково має бути відображена, вважаємо, що зазначені законодавчі положення не можуть застосовуватися до тих виборчих списків/переліку кандидатів, які містять повну інформацію про всіх кандидатів у депутати та затверджені рішенням зборів (конференції) відповідної місцевої організації політичної партії. Крім того, практика визнання судами виявлених у списках кандидатів у депутати порушень вимог ґендерно збалансованого представництва як технічних помилок несе ризики зловживання можливістю виправлення помилок та неточностей у зазначених документах із боку політичних партій та їх організацій, виключаючи з цього процесу збори, конференцію відповідної організації партії. Тому при вирішенні питання щодо дотримання вимог ґендерно збалансованого представництва раціонально видається практика глибокого дослідження матеріалів справи судом (витягу з протоколу зборів, конференції або безпосередньо такого протоколу, рішення зборів конференції тощо) для встановлення справжнього змісту рішення, прийнятого на зборах, конференції організації партії. При цьому варто враховувати й той чинник, що протокол чи витяг з нього не подається до ТВК, яка приймає відповідне рішення лише на підставі поданих їй документів, зокрема рішення зборів, конференції та затверджених цим рішенням списків кандидатів.

40. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 5.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91988968>).

41. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951909>).

42. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951436>).

43. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 6.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92049731>).

44. Окрема думка судді П'ятого апеляційного адміністративного суду від 5.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92019298>).

45. Рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91952287>).

2 / Недотримання ґендерної квоти в одному із виборчих списків (єдиному або територіальному виборчому списку)

Аналізуючи судові рішення, також було виявлено, що суди неоднаково застосували норми щодо необхідності забезпечення присутності не менше двох кандидатів різної статі у кожній п'ятірці кожного виборчого списку: як єдиного, так і територіального.

Зокрема, у справі №420/9765/20⁴⁶ суд зазначає таке:

«

оскільки єдиний виборчий список кандидатів від організації політичної партії у депутати до міської ради на місцевих виборах, що відбудуться 25 жовтня 2020 року, сформований у повній відповідності до ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України, тому невідповідність дотримання ґендерної квоти у територіальному виборчому списку не може бути підставою для відмови в реєстрації кандидатів у депутати від цієї організації політичної партії, включених до єдиного та територіальних виборчих списків кандидатів у депутати, оскільки помилки і неточності в поданих на реєстрацію документах, які б були перешкодою для розуміння змісту викладених відомостей та підставою для відмови в реєстрації кандидатів у депутати, відсутні.

»

Водночас у справі №420/10020/20⁴⁷ суд апеляційної інстанції звертає увагу на таке:

«

...не заслуговують на увагу доводи представників апелянта про те, що згідно з ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України порушенням є порушення ґендерної квоти одночасно і у єдиному, і у територіальних списках, а недотримання цих вимог лише в територіальному списку не може вважатися порушенням та тягнути за собою відмову у реєстрації усіх кандидатів у депутати від організації партії, оскільки визначений ст. 219 ВК України порядок висунання кандидатів вимагає дотримання ґендерної квоти у кожному списку, зокрема й у територіальних списках, а відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 230 Виборчого кодексу України порушення встановленого цим Кодексом порядку висунання кандидатів є підставою для відмови у їх реєстрації.

»

Вбачається, що саме останній підхід до застосування норми щодо паритетного представництва кандидатів різної статі – жінок і чоловіків – у списках кандидатів є правильним. Адже законодавча конструкція, сформульована в абз. 1 ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу, чітко передбачає необхідність забезпечення присутності не менше двох кандидатів кожної статі у кожній п'ятірці кожного виборчого списку, як єдиного, так і територіальних, а не хоча б одного з них.

46. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 3.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951938>).

47. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 7.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92050168>).

3 / Недотримання вимоги почергового включення кандидатів у депутати різної статі в кінці списку (у разі формування організацією партії єдиного та територіальних виборчих списків із кількістю кандидатів у депутати, яка не є кратною п'яти)

В окремих справах суди не вважали порушенням порядку висування кандидатів незабезпечення присутності у кожній п'ятірці (місцях з першого до п'ятого, з шостого до десятого і далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі) та інших вимог частини 9 статті 219 Виборчого кодексу України щодо почергового включення кандидатів різної статі до списку.

У справі №580/4297/20⁴⁸ суд першої інстанції з цього приводу зазначав таке:

«

оскільки позивачем фактично дотримано при формуванні виборчих списків визначену законом кількість осіб чоловічої та жіночої статі, нерозміщення у деяких списках їх по черговості не є грубим порушенням порядку висування кандидатів у депутати, тому може бути підставою для визнання протиправною постанови, якою не зареєстровано значну кількість кандидатів у депутати, оскільки фактично це буде порушенням виборчих прав інших осіб. Навіть більше, деякі недоліки чи неточності у документах не можуть свідчити про порушення порядку висування кандидатів та підставою для відмови у реєстрації кандидатів

»

Цілком закономірно із зазначеною позицією не погодився суд апеляційної інстанції та, скасовуючи рішення суду першої інстанції, обґрунтував своє рішення тим, що вимоги до організації партії щодо забезпечення присутності у кожній п'ятірці (місцях з першого до п'ятого, з шостого до десятого і далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі), а також щодо почергового включення до останніх у списку кандидатів (від 1 до 4) кандидатів різної статі у разі формування організацією партії єдиного та територіальних виборчих списків із кількістю кандидатів у депутати, яка не є кратною п'яти, – обов'язковий складник порядку висування кандидатів.

Водночас поширеною була практика обґрунтування можливості недотримання вимоги почергового включення у зв'язку з тим, що прописане у Виборчому кодексі України правило «у кожній п'ятірці партійного виборчого списку відтепер має бути щонайменше двоє кандидатів кожної статі» може розумітись так, що гендерний мінімум для жінок і чоловіків становить 40% (зокрема, у справах №№160/12062/20⁴⁹, 460/7213/20⁵⁰, 400/4273/20⁵¹, 400/4272/20⁵²).

48. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 3.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91953119>).

49. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 р. (<https://bit.ly/2UTqNnL>).

50. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91952129>).

51. Рішення Миколаївського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951651>).

52. Рішення Миколаївського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951647>).

Тим самим суди намагалися обґрунтувати достатність дотримання лише загального відсотка співвідношення чоловіків та жінок у виборчому списку замість забезпечення ґендерно збалансованого представництва на рівні п'ятірок та почергового включення. У зв'язку з цим у справах №№160/12062/20⁵³, 460/7213/20⁵⁴ суди першої інстанції зазначили, що порушення вимог почергового включення осіб різної статі в кінці списку є таким, що не може бути єдиною та достатньою підставою для відмови в реєстрації всіх кандидатів, внесених до такого виборчого списку.

Натомість вважаємо, що таке розуміння ґендерних вимог до виборчого списку кандидатів у депутати, передбачених ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу, не відповідає їх дійсному змісту, які вимірюються за вже згадуваною системою «блискавки» (чергування кандидатів-чоловіків та кандидаток-жінок) у списках, а не загальним відсотковим співвідношенням статей.

Варто також критично підійти й до аналізу іншого рішення у справі №240/16891/20⁵⁵, в якому наголошено, що нерозміщення по черговості кандидатів у депутати у деяких списках не є грубим порушенням порядку висунення кандидатів у депутати, а тому не може бути самостійною підставою для визнання протиправною постанови, якою зареєстровано значну кількість кандидатів у депутати, оскільки фактично це буде порушенням виборчих прав інших осіб. Суд першої інстанції при вирішенні цього спору вважає, що принцип ґендерної рівності буде гарантовано при дотриманні загального співвідношення в останній четвірці виборчого списку без урахування вимоги почергового включення⁵⁶. Своєю чергою судді апеляційної інстанції при перегляді вказаного рішення також зазначають, що перевищення дискреції суб'єктом владних повноважень у вигляді відмови у реєстрації кандидатів у депутати за недотримання ґендерної квоти призведе до порушення права бути обраним та права громадян на висунення кандидатів на вибори. На протипагу цьому варто зазначити, що вичерпний перелік чітко сформульованих підстав, зокрема й у частині порушення порядку висунення, не зумовлює наявність дискреційних повноважень у комісії, тобто не надає їй свободи розсуду щодо реєстрації чи відмови у реєстрації кандидатів у депутати.

Варто зазначити, що виборчим законодавством не передбачено право організації партії відступати від передбачених Виборчим кодексом правил висунення кандидатів, при цьому вимоги ґендерно збалансованого представництва щодо чергування депутатів різної статі має бути дотримано, як уже зазначалося, у кожному виборчому списку (як у єдиному, так і у територіальних)⁵⁷. Крім того, недотримання вимоги щодо почергового включення в кінці списку кандидатів різної статі (у разі формування організацією партії єдиного та територіальних виборчих списків із кількістю кандидатів у депутати, яка не є кратною п'яти), не може розглядатися як неістотне порушення, адже воно безпосередньо стосується порядку висунення, а також впливає на розподіл мандатів та збалансоване представництво обох статей і тому наслідком його недотримання має бути відмова у реєстрації кандидатів у депутати.

53. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 р. (<https://bit.ly/3jw4Uol>).

54. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91952129>).

55. Рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91908057>);
Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 5.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91989469>).

56. У цій справі йдеться про те, що в останній четвірці єдиного виборчого списку кандидатів у депутати розміщено так: жінка, чоловік, чоловік, жінка.

57. Див. справу №580/4297/20.

Крім того, у справах №№160/12057/20⁵⁸, 460/7091/20⁵⁹ судді правильно зауважили, що абз. 2 ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України не врегульовує випадки, коли в останній частині виборчого списку, в якому кількість кандидатів у депутати не кратна п'яти, розміщується лише одна особа.

У зв'язку з цим для посилення ґендерно збалансованого представництва вбачається за необхідне удосконалити зазначені законодавчі положення через закріплення однієї з формул:

«якщо в не кратній п'яти частині виборчого списку висунута лише одна особа, її стать має бути відмінною від кандидата, розміщеного останнім/останньою в п'ятірці, що передує»

або «якщо в не кратній п'яти частині виборчого списку висунута лише одна особа, її стать має визначатись з урахуванням статевого представництва в п'ятірці, що передує, на користь статі, яка представлена в меншій кількості».

4 / Позиції судів щодо дотримання вимог ґендерно збалансованого представництва в разі відкликання заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати від організації партії

За результатами дослідження було проаналізовано 7 справ, що стосувалися відкликання заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати від організації партії.

Зокрема, у справі №540/2767/20⁶⁰ суд апеляційної інстанції зазначає, що на момент прийняття рішення територіальною виборчою комісією про відмову у реєстрації кандидати №3, 7, 8, 9 по територіальному виборчому округу №1 подали заяви про відкликання заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати від організації політичної партії, відповідно колегія суддів не приймає до уваги посилання апелянта (територіальної виборчої комісії) на те, що організацією політичної партії у виборчих списках по територіальному виборчому округу №1 не дотримано вимог ґендерно збалансованого представництва, відповідно до ст. 219 Виборчого кодексу України.

Аналогічну позицію займають суди у справах №№540/2813/20⁶¹, 580/4273/20⁶², зважаючи на те, що відповідно до ч. 4 ст. 227 Виборчого кодексу України особа, включена організацією партії до єдиного та/або єдиного та відповідного територіального виборчих списків, має право до дня реєстрації її кандидатом відкликати свою заяву про згоду балотуватися кандидатом у депутати від організації партії. З чого випливає, що внаслідок подання заяви про відкликання така особа вважається виключеною із виборчого списку (виборчих списків) цієї організації партії.

58. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://bit.ly/2UVyRVd>).

59. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 29.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91844530>).

60. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 30.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91882786>).

61. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91913679>);
Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 5.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91989045>).

62. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969251>).

Наведене дає суду підстави для висновку, що правомірність формування виборчих списків кандидатів у депутати відповідно до ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України повинна перевірятись саме на дату їх подання до комісії. При цьому подальші зміни чи відкликання депутатів за відсутності ініціативи місцевої організації партії не можуть упливати на правомірність формування виборчих списків кандидатів у депутати.

У справі №160/12016/20⁶³ суд першої інстанції встановив, що у територіальному списку кандидатів (від 1 до 4), дійсно, не було застосовано вимогу щодо почергового включення кандидатів різної статі до списку, а навпаки, включено кандидатів однієї статі за порядковими номерами 6 та 7. Водночас суд з'ясував, що один із кандидатів до дня реєстрації відкликав заяву про згоду балотуватися кандидатом у депутати від організації партії. У зв'язку з цим, відповідно до приписів ч. 4 ст. 227 Виборчого кодексу, суд вважає, що з цього моменту вказана особа вважалась виключеною із відповідного виборчого списку, та ця обставина повинна була бути врахована під час прийняття рішення щодо реєстрації кандидатів.

Натомість у справі №440/5566/20⁶⁴ суд першої інстанції констатував обов'язковість дотримання ґендерної квоти під час формування списків на стадії висування й зазначив, що відкликання заяв про згоду балотуватися не впливають на дотримання чи недотримання ґендерної квоти. Крім того, в рішенні було зауважено, що відповідно до ч. 7 ст. 227 Виборчого кодексу України список та черговість кандидатів у депутати в єдиному виборчому списку, а також список та черговість кандидатів у кожному територіальному виборчому списку, визначені організацією партії, не можуть бути змінені після подання документів для їх реєстрації територіальною виборчою комісією. Черговість кандидатів у депутати у територіальному виборчому списку може бути змінена лише за підсумками голосування виборців за умови та у порядку, встановлених ч.ч. 1 і 2 ст. 259 ВК України. Відповідно, як правильно відзначає у своєму рішенні суд, організація партії втрачає об'єктивну можливість коригувати виборчі списки після подання документів для реєстрації кандидатів у депутати, а тому з цього моменту організація партії позбавлена інструментів для підтримання своїх списків відповідно до вимог Виборчого кодексу України, зокрема, у зв'язку з відкликанням окремими громадянами своїх заяв про згоду балотуватися кандидатом у депутати.

У доповнення позиції суду в попередній справі, в іншій справі – №380/8201/20⁶⁵ – суд першої інстанції дійшов висновку, що сам по собі факт подання заяви про відкликання своєї заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати не усуває порушення вимог абз. 2 ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України, адже ніяк не впливає на необхідність дотримання ґендерної квоти на стадії висування кандидатів у депутати.

Незважаючи на незначну кількість таких справ, варто зауважити, що відкликання такої заяви до реєстрації кандидатів, як і відмова від балотування на більш пізніх стадіях виборчого процесу, змінює баланс ґендерного представництва у списках кандидатів у депутати, що може нівелювати мету запровадження ґендерних квот та мінімізувати їх ефект⁶⁶.

63. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://bit.ly/3dsKSrG>).

64. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91952022>).

65. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969192>).

66. Оцінка можливого негативного впливу відкликання заяв про згоду балотуватися кандидатом у депутати на ефективність застосування ґендерної квоти виходить за межі цього дослідження, оскільки потребує додаткового вивчення такої практики з боку місцевих організацій політичних партій та відповідних рішень територіальних виборчих комісій.

Водночас відповідно до міжнародних зобов'язань України наша держава має забезпечити справжній (а не ілюзорний) рівний доступ обох статей до участі у політичному житті на всіх рівнях. Зокрема, як зазначено у звіті за результатами дослідження участі жінок в місцевих виборах – 2020, здійсненого Громадянською мережею «ОПОРА»⁶⁷, ілюзорним є забезпечення рівності прав жінок та чоловіків у виборчому процесі, коли політичні партії формально набирають достатню кількість жінок, щоб зареєструвати виборчий список, а потім змушують або спонукають їх відкликати свої кандидатури – чи на етапі остаточного формування списків, чи навіть на етапі складання присяги про службу в органі місцевого самоврядування, якщо жінку обрали.

Із метою запобігання зазначеним ризикам було б доцільно провести додаткове публічне обговорення можливих механізмів закріплення вимоги щодо заміщення будь-якого відкликаного кандидата представником тієї самої статі задля подальшого удосконалення виборчого законодавства. Зокрема, про таку рекомендацію згадувалося в деяких документах Венеційської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ⁶⁸.

Б. Проблеми, пов'язані з нормативно-правовою базою

1 / Застосування положень постанови ЦВК №362 від 23.09.2015 р.⁶⁹

2015 року для роз'яснення деяких положень Закону України «Про місцеві вибори» під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових, перших та додаткових місцевих виборах ЦВК прийняла постанову №362 від 23.09.2015 р., яка передбачала декларативний характер запроваджених ґендерних квот. Однак із дня набрання чинності Виборчим кодексом Закон України «Про місцеві вибори» втратив чинність. Своєю чергою положення щодо організації та проведення повторних, проміжних, додаткових виборів і заміщення депутатів, обраних у багатомандатному виборчому окрузі, повноваження яких достроково припинені, діяли до чергових виборів депутатів місцевих рад 2020 року.

67. Звіт за результатами дослідження «ОПОРИ» участі жінок в місцевих виборах – 2020 (<https://bit.ly/3xdOjdy>).

68. CDL-AD(2014)019 Спільний висновок Венеційської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо проєкту закону про вибори Киргизької Республіки, схвалений Радою з демократичних виборів на 48 засіданні (Венеція, 12 червня 2014 року) та Венеційською комісією на її 99 пленарній сесії (Венеція, 13-14 червня 2014 року), п. 58.

69. Постанова ЦВК «Про Роз'яснення щодо застосування деяких положень Закону України "Про місцеві вибори" під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових, перших та додаткових місцевих виборах» №362 від 23.09.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15#Text>).

Незважаючи на це, у 4 справах серед проаналізованих суди продовжили застосовувати зазначену постанову для обґрунтування декларативності ґендерних вимог, передбачених Виборчим кодексом, – у справах №№160/11893/20⁷⁰, 460/7177/20⁷¹, 540/2767/20⁷², 580/4138/20⁷³.

Зокрема, у справі №540/2767/20⁷⁴ суд першої інстанції зазначає, що

«

станом на момент прийняття оскаржуваної постанови виборчої комісії були чинними роз'яснення Центральної виборчої комісії, затверджені постановою №362 від 23.09.2015 р., з подальшими змінами, якими Центральною виборчою комісією роз'яснено, що відмова в реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад із підстав недотримання положення закону щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах на підставі пункту 1 частини першої статті 46 закону не допускається. Відповідність вимогам закону вказаного Роз'яснення Центральної виборчої комісії в подальшому встановлена ухвалою Вищого адміністративного суду України від 02.10.2015 року в справі №875/37/15.

»

Аналогічна аргументація щодо можливості застосування роз'яснення Центральної виборчої комісії, затвердженого постановою №362 від 23.09.2015 р., містяться у рішенні суду першої інстанції у справі №580/4138/20⁷⁵. Як і у попередній справі, суд апеляційної інстанції у своєму рішенні не вказав про помилковість застосування відповідних норм.

Водночас у справі №500/2793/20⁷⁶ суд першої інстанції щодо посилання представника позивача на Роз'яснення, затверджене постановою Центральної виборчої комісії №362 від 23.09.2015 р., та ухвалу Вищого адміністративного суду України від 2.10.2015 р. у справі №875/37/15 зазначає, що з прийняттям Виборчого кодексу України Закон України «Про місцеві вибори» №595-VIII від 14.07.2015 р. утратив чинність. Натомість статтею 219 Виборчого кодексу України, яка визначає порядок висунання кандидатів у депутати, передбачено спеціальну норму щодо обов'язкового застосування вимоги про почергове включення кандидатів різної статі до списку. Крім того, суд звертає увагу, що роз'яснення ЦВК та висновки ВАСУ стосуються виключно тридцятивідсоткової квоти та не стосуються вимоги щодо почергового включення кандидатів різної статі до списку.

70. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 р. (<https://bit.ly/366BllK>).

71. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91913159>).

72. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 26.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91778651>).

73. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 29.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91876968>).

74. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 26.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91778651>).

75. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 29.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91876968>).

76. Рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 29.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91876617>).

Отже, наголошуємо, що зазначене роз'яснення Закону України «Про місцеві вибори» не могло бути застосоване, адже на момент розгляду справи спірні правовідносини були врегульовані нормами Виборчого кодексу України та постановою ЦВК №249 від 11.09.2020 р., якою було затверджено нове Роз'яснення щодо застосування окремих положень Виборчого кодексу України стосовно висування кандидатів на місцевих виборах. Однак з урахуванням, що постанова ЦВК №362 від 23.09.2015 р. була скасована лише 6.10.2020 р., деякі суди, як бачимо в рішеннях, ухвалених до цього, в своїй мотивувальній частині звертали увагу на чинність такого роз'яснення.

2 / Позиція судів щодо невизначеності положень законодавства, а саме статей 219, 230 Виборчого кодексу України

Окремо варто виділити групу справ, у яких суди наголошували на невизначеності норм Виборчого кодексу і наявну дискрецію, яка може призвести до порушення виборчих прав.

Зокрема, у справах №№540/2792/20⁷⁷, 540/2882/20⁷⁸ суди першої інстанції вказують на те, що

термін "порядок висування кандидатів", застосований у Виборчому кодексі у п. 1 ч. 1 ст. 230, не має вичерпного переліку дій, однак і не має конкретного алгоритму дій. Так само ВК України не містить диспозиції того, які саме дії є порушенням порядку висування кандидатів.

У вказаних справах суд першої інстанції зазначає про те, що

...перевищення дискреції суб'єктом владних повноважень у вигляді відмови у реєстрації кандидатів у депутати за недодержанням гендерної квоти призведе до порушення права бути обраним та права громадян на висування кандидатів на вибори. При цьому варто зазначити, що ч. 9 ст. 219 ВК України є вимогою, що адресована політичним партіям, механізм реалізації та відповідальність за невиконання якої передбачено Законом України "Про політичні партії в Україні".

Згідно з п. 10 ч. 1 ст. 8 Закону України "Про політичні партії в Україні" передбачено обов'язок політичних партій у статуті завбачити розмір гендерних квот у виборчому списку кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах.

77. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91876789>).

78. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969227>).

У зв'язку з таким подвійним правовим регулюванням суд дійшов хибного висновку, що недотримання вказаних вимог щодо порядку висування не може розглядатись як підстава для відмови реєстрації кандидатів у депутати.

Спірною є позиція суду апеляційної інстанції у справі №320/8745/20⁷⁹, який на доводи представника позивача щодо порушення ґендерної квоти під час формування виборчих списків кандидатів у депутати зазначив, що чинний на цей час Виборчий кодекс України не передбачає такої вимоги для політичних партій та їх організацій при формуванні таких списків. У продовження цього судді апеляційного суду наголошують, що Виборчий кодекс України взагалі не містить такого визначення, як «ґендерна квота» та яка не є тотожною «вимозі щодо почерговості включення кандидатів різної статі до списку». У зв'язку з цим, вважаємо, що суд дуже формально підходить до розуміння зазначених термінів (зокрема щодо розуміння терміна «ґендерна квота» див. «Міжнародні стандарти та національне законодавство щодо вимог ґендерного представництва»).

Таке розуміння зазначених термінів дещо зумовлене деякою неузгодженістю положень у частині рівня ґендерно збалансованого представництва у Виборчому кодексі України та Законі України «Про політичні партії в Україні».

У справі №600/1606/20-а⁸⁰ наведено дещо іншу аргументацію щодо невизначеності правових норм. Суд першої інстанції у своєму рішенні вказує таке:

«

...частиною 9 статті 219 Виборчого кодексу України не передбачено будь-яких наслідків недотримання вимог стосовно забезпечення присутності у кожній п'ятірці кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі)...

»

Із цими висновками, а саме стосовно того, що за змістом ст. 230 Виборчого кодексу України порушення вимог ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України не може вважатись підставою для відмови у реєстрації кандидатів у депутати, не погодився суд апеляційної інстанції.

У підсумку варто зазначити, що норми Виборчого кодексу містять чітко визначені критерії для визначення порушення порядку висування кандидатів, яким охоплюється недотримання вимог ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України. Так само вбачається, що Виборчий кодекс України у статтях 219-220 містить чітко регламентовану процедуру висування кандидатів. Водночас під час публічних дискусій неодноразово наголошувалося на необхідності виокремлення порушення вимог щодо ґендерно збалансованого представництва в самостійну підставу, що сприятиме формуванню усталеної судової практики, а також узгодженню виборчого та партійного законодавства стосовно порога ґендерно збалансованого представництва.

79. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91957434>).

80. Рішення Чернівецького окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91913848>);
Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969609>).

В. Практика неналежного застосування норм матеріального права в частині некоректного визначення відповідних вимог ґендерно збалансованого представництва, які мають застосовуватися за пропорційної та мажоритарної виборчої системи

Серед досліджених справ варто акцентувати увагу на тих, у яких унаслідок неправильного визначення кількості виборців у громаді було некоректно застосовано норми матеріального права. Адже саме із кількістю виборців Виборчий кодекс України пов'язує різний порядок висунення кандидатів та різний розмір так званої «ґендерної квоти».

У справі №420/9904/20 судом першої інстанції не було враховано кількість виборців у громаді. Як зазначає суд у своєму рішенні,

«

...враховуючи, що кількість виборців територіальної громади Вилківської міської ради зовсім трохи перевищує 10 тисяч осіб, при цьому суд звертає увагу, що цифра щодо кількості виборців 10 424, наведена у Додатку 11 до постанови Вилківської міської територіальної виборчої комісії від 05.09.2020 року №7, є орієнтовною, відповідно застосування до спірних правовідносин норми ч. 7 ст. 220 Виборчого кодексу України (щодо дотримання ґендерного принципу під час формування переліку кандидатів) відповідає принципам пропорційності та розумності⁸¹.

»

Суд апеляційної інстанції у вказаній справі погодився із висновками суду першої інстанції. У своїй постанові суд зазначає:

«

...колегія суддів вважає правильним висновок суду першої інстанції, що, приймаючи оскаржувану постанову, виборчою комісією дотримано принцип пропорційності, закріпленого у статті 2 КАС України, зокрема: з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення, у зв'язку з чим така постанова законна та не підлягає скасуванню⁸².

»

Отже, відбувається довільне застосування положень виборчого законодавства, коли на суб'єктів виборчого процесу поширюється необхідність дотримання вимог ґендерно збалансованого представництва, які передбачені за іншої виборчої системи. Наведена вище правова позиція не узгоджується з нормами Виборчого кодексу України та суперечить принципу правової визна-

81. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 3.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951937>).

82. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 7.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92050181>).

ченості. Відповідно до ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Окрім того, відповідно до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи R(80)2 стосовно здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень, прийнятої Комітетом міністрів 11.03.1980 р. на 316-й нараді, під дискреційними повноваженнями варто розуміти повноваження, які адміністративний орган, приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду, тобто коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за визначених обставин.

У справі №420/9853/20⁸³ суд апеляційної інстанції, проаналізувавши довідку Ананьївської міської ради Подільського району Одеської області, встановив, що кількість виборців у м. Ананьїв Одеської області становить лише 6 042 виборці. Також суд у рішенні посилається на дані Державного реєстру виборців, за якими кількість виборців у м. Ананьїв становить усього 6 182 особи, з виборчою адресою 6 014 осіб, вибуло 168 осіб. Отже, суд вважає, що кількість виборців цієї територіальної громади не перевищує 10 тисяч, і у такому випадку вимоги до порядку висунення кандидатів врегульовані ст. 220 ВК України, а не ст. 219 ВК України.

Уважаємо, що у цьому випадку судом некоректно застосовано норми матеріального права, виходячи з такого. У своєму рішенні суд не врахував, що до Ананьївської територіальної громади входить всього 14 населених пунктів, де м. Ананьїв – центр громади, відповідно загальна кількість виборців у громаді становить, за даними Центральної виборчої комісії, 16 914 виборців⁸⁴ (станом на 1.08.2020 р.). Виборча система, за якою проводяться вибори, – мажоритарна виборча система відносної більшості в єдиному одномандатному міському виборчому окрузі.

З огляду на проведене дослідження така практика могла бути зумовлена об'єктивними причинами, серед яких:

1. нестабільність виборчого законодавства (зміни до виборчого законодавства вносилися напередодні й навіть під час виборчого процесу місцевих виборів, так само ухвалювалися й постанови ЦВК);
2. складність виборчих систем та недостатність часу для їх вивчення (з урахуванням того чинника, що вони були цілком новими та такими, що повністю відрізнялися від тих, які застосовувалися на попередніх чергових місцевих виборах 2015 року).

Отже, для запобігання неналежній судовій практиці варто приділяти більше уваги підвищенню кваліфікації суддів із виборчих питань як під час виборчого процесу, так і у міжвиборчий період.

83. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969559>).

84. Інформація про кількість виборців, які мають право голосу на виборах депутатів міської, сільської, селищної ради, та про виборчу систему, за якою проводяться відповідні місцеві вибори, 25.10.2020 року / ЦВК (<https://bit.ly/3dzsayC>).

2.3. Практика здійснення адміністративного судочинства та ефективність судового захисту

Кількісні показники

Усього в ході дослідження було проаналізовано 80 справ та 139 судових актів, з яких рішень та постанов – 132 (80 рішень, 52 постанови). У суді апеляційної інстанції було оскаржено 48 рішень (зокрема 7 апеляційних скарг було задоволено частково, 8 – повністю).

Серед проаналізованих рішень наявні 2 окремі думки (у справах №N580/4138/20, 420/9841/20) та 1 окрема ухвала (у справі №60/12059/20)⁸⁵.

Підсудність

В усіх проаналізованих справах предметом оскарження були рішення територіальних виборчих комісій, тому в першій інстанції відповідно до ч. 4 ст. 273 КАС України вони розглядалися окружними адміністративними судами за місцезнаходженням відповідної комісії. Також варто звернути увагу, що згідно з ч. 3 ст. 278 КАС України судами апеляційної інстанції є відповідні апеляційні адміністративні суди, однак касаційного перегляду щодо спорів, пов'язаних із виборчим процесом, цим кодексом не передбачено.

Вид позовного провадження та форма судового розгляду

Відповідно до ч. 1 ст. 12 КАС України адміністративне судочинство здійснюється у порядку позовного загального або спрощеного провадження. Серед указаних справ 16 справ були розглянуті у порядку спрощеного провадження, в 4 із яких формою судового розгляду було обрано письмове провадження. Серед справ загального позовного провадження лише 2 розглядалися за правилами (у спосіб) письмового провадження.

У зв'язку з цим варто зазначити, що статтями 273-277 КАС України встановлено особливості розгляду справ, пов'язаних із виборчим процесом, норми яких є спеціальними, а тому адміністративні суди повинні враховувати, що вони мають пріоритет над іншими нормами цього кодексу. Зважаючи на категорію та складність справ, пов'язаних із виборчим процесом, а також що розгляд таких справ становить значний суспільний інтерес, особливості розгляду справ (зокрема проголошення повного судового рішення), суди не можуть розглядати такі справи за правилами спрощеного позовного провадження (ст.ст. 257, 271 КАС України). Водночас необхідно враховувати, що за наявності підстав, передбачених ч. 3 ст. 194 та ч. 4 ст. 229 КАС України, така справа може бути розглянута в порядку письмового провадження, але за особливостями, встановленими статтями 273-277 КАС України⁸⁶.

85. Відповідно до ч. 1 ст. 278 КАС України у разі виявлення порушень, що можуть бути підставою для притягнення до відповідальності не за правилами цього кодексу, суд постановляє окрему ухвалу з повідомленням про наявність таких порушень і надсилає її до органів чи осіб, уповноважених ужити у зв'язку з цим заходів, установлених законом.

86. Особливості розгляду виборчих справ судом: роз'яснення 5ААС від 19.10.2020 р (<https://court.gov.ua/press/news/1008783/>).

Строки розгляду

За загальним правилом, суди вирішували справи, що пов'язані з виборчим процесом, у дводенний строк після надходження позовної заяви (справи, що надійшли до дня голосування, – у дводенний строк, але не пізніше ніж за дві години до початку голосування (до 6 ранку)). Суди апеляційної інстанції розглядали справу у дводенний строк після закінчення строку на оскарження з повідомленням учасників справи.

Суб'єкти звернення до суду. За результатами аналізу судових рішень можна виділити такі групи позивачів у справах:

1. **організація політичної партії** – щодо оскарження рішення про відмову в реєстрації кандидатів у депутати, включених до виборчих списків місцевої організації політичної партії;
2. **особа, яка була висунута кандидатом у депутати**, – щодо оскарження рішення про відмову в реєстрації кандидатів у депутати, включених до виборчих списків місцевої організації політичної партії;
3. **організація політичної партії** – щодо оскарження рішення про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчих списків іншої місцевої організації політичної партії, у зв'язку із порушенням, на думку позивача, такою організацією політичної партії вимог ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України;
4. **виборець** – щодо оскарження рішення про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчих списків місцевих організацій політичних партій, у зв'язку із порушенням, на думку позивача, такою організацією політичної партії вимог ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України.

У 8 справах із проаналізованих позивачем був кандидат у депутати⁸⁷ та лише у 2 – виборець⁸⁸. У жодній із проаналізованих справ, де позивачем виступав виборець, позовні вимоги не були задоволені з тих причин, що позивачі не змогли довести, як саме було безпосередньо порушено їхні виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі відповідно до вимог ч. 2 ст. 273 КАС України.

Позовні вимоги

У контексті проаналізованих справ варто зазначити, що позивачі зверталися до суду із такими позовними вимогами:

1. про визнання протиправною та скасування постанови територіальної виборчої комісії;
2. про визнання рішення територіальної виборчої комісії протиправним у частині та його скасування в частині;
3. про визнання протиправною та скасування постанови територіальної виборчої комісії, зобов'язання вчинити дії (зобов'язання зареєструвати кандидатів у депутати, зобов'язання розглянути повторно питання про реєстрацію кандидатів у депутати).

87. Справи №№320/9125/20, 400/4182/20, 460/7137/20, 540/2813/20, 420/9853/20, 280/6929/20, 560/5938/20, 420/9573/20.

88. Справи №№441/1661/20, 420/9765/20.

При цьому у справах щодо оскарження рішення про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчих списків організації політичної партії, у зв'язку із недотриманням, на думку позивача, такою організацією політичної партії ґендерної квоти при висуванні кандидатів, позивачі вказували на таке. На їхнє переконання, оскаржувані рішення ставили різні партії, які брали участь у місцевих виборах 25 жовтня 2020 року, у нерівні умови, коли одна партія мала дотримуватися вимог чинного законодавства, зокрема, ґендерної квоти при формуванні списку кандидатів, вимог щодо подання необхідного комплексу документів для реєстрації кандидатів, а відповідно друга партія мала не обумовлені законодавством преференції. Подання окремими організаціями політичних партій списків кандидатів у депутати без дотримання ґендерної квоти, на думку позивачів у вказаній групі справ, – це порушення вимог закону, що не може розцінюватись як помилка чи неточність.

Спосіб захисту порушених прав та інтересів

Відповідно до ч. 1 ст. 278 КАС України суд, установивши порушення законодавства про вибори чи референдум, визначає у рішенні спосіб захисту порушених прав та інтересів, а також порядок усунення усіх наслідків цих порушень відповідно до закону або приймає інше визначене законом рішення. Під ефективним засобом (способом) розуміють такий, що приводить до потрібних результатів, дає найбільший ефект, тобто повинен забезпечити поновлення порушеного права та відповідати наявним обставинам. Окрім того, згідно з приписами ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що кожен, чий права та свободи, визнані в цій конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

У досліджених справах при формулюванні резолютивної частини рішення простежено два найбільш поширені підходи. В першому випадку суди зобов'язують ТВК зареєструвати кандидатів у депутати (у 21 рішенні), а в другому – лише розглянути питання про реєстрацію кандидатів у депутати (у 16 рішеннях). Зобов'язання зареєструвати кандидатів у депутати переважно обґрунтовувалось необхідністю встановлення належного та ефективного способу захисту порушених прав, оскільки реєстрація кандидатів у депутати на той час уже завершилася. В іншому підході суди обмежувалися лише покладанням на ТВК зобов'язання повторно розглянути питання про реєстрацію кандидатів у депутати, мотивуючи це тим, що вирішення питання реєстрації належить до виключної компетенції ТВК, а не суду. Крім того, цю аргументацію доповнювали тим, що положення КАС України свідчать про те, що завдання адміністративного судочинства полягає не у забезпеченні ефективності державного управління, а в гарантуванні дотримання прав та вимог законодавства, інакше було б порушено принцип розподілу влади, який заперечує надання адміністративному суду адміністративно-дискреційних повноважень, оскільки ключовим його завданням є здійснення правосуддя.

Також при вирішенні питання про обрання ефективного способу захисту прав суди враховували положення ч. 6 ст. 64 Виборчого кодексу України, відповідно до якої у разі скасування судом рішення виборчої комісії рішення з цього питання приймає виборча комісія, рішення якої було скасовано, або відповідна виборча комісія вищого рівня на підставі рішення суду; при цьому, якщо рішення не було скасовано з формальних підстав, виборча комісія не може прийняти рішення, яке по суті повторює скасоване рішення.

ВИСНОВКИ

У рамках дослідження «Огляд судової практики з вирішення спорів щодо дотримання гендерної квоти під час місцевих виборів 2020 року» було проаналізовано 80 справ та 139 судових актів, із яких 80 рішень, 52 постанови, 2 окремі думки (у справах №№580/4138/20, 420/9841/20), 1 окрема ухвала (у справі №60/12059/20) та 4 інші ухвали. Загалом 48 рішень було оскаржено у суді апеляційної інстанції, серед яких 7 апеляційних скарг було задоволено частково, 8 – повністю. В усіх випадках справи розглядалися з дотриманням правил підсудності та у визначені законом строки. Водночас було зроблено й інші деякі узагальнення.

Лише у 3 справах (з 80) оскарження стосувалося недотримання вимог гендерно збалансованого представництва при формуванні переліку кандидатів у депутати місцевих рад у громадах із чисельністю до 10 тисяч виборців, в усіх інших справах – при формуванні виборчих списків кандидатів у депутати місцевих рад у громадах із чисельністю 10 тисяч і більше виборців.

Зазвичай розгляд справи відбувався в порядку загального позовного провадження, з яких лише 2 за правилами (у спосіб) письмового провадження. Однак 16 справ було розглянуто у порядку спрощеного провадження, в 4 із яких формою судового розгляду було обрано письмове провадження. У зв'язку з цим потрібно зробити застереження, що, зважаючи на категорію та складність справ, пов'язаних із виборчим процесом, а також що розгляд таких справ становить значний суспільний інтерес, особливості розгляду справ (зокрема проголошення повного судового рішення), такі справи не повинні розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження. Водночас необхідно враховувати, що за наявності підстав такі справи можуть бути розглянуті в порядку письмового провадження, але за особливостями, встановленими ст.ст. 273-277 КАС України⁸⁹.

Серед позивачів були організації політичних партій, їх кандидати у депутати, а також виборці. Варто відзначити, що останні були позивачами лише у 2 справах⁹⁰. Утім, у жодній із них позовні вимоги не були задоволені з тих причин, що не було доведено, як саме були безпосередньо порушені їхні виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі.

У досліджених судових рішеннях при формулюванні їх резолютивної частини простежуються два найбільш поширених підходи. В одному випадку суди зобов'язують ТВК зареєструвати кандидатів у депутати (у 21 рішенні), а в другому – лише розглянути питання про реєстрацію кандидатів у депутати (у 16 рішеннях). Зобов'язання зареєструвати кандидатів у депутати переважно обґрунтовувалось необхідністю встановлення належного та ефективного способу захисту порушених прав, оскільки реєстрація кандидатів у депутати на той час уже завершилася. За другого підходу суди обмежувалися лише покладенням на ТВК зобов'язання повторно розглянути питання про реєстрацію кандидатів у депутати, мотивуючи це тим, що вирішення питання реєстрації належить до виключної компетенції ТВК, а не суду.

89. Особливості розгляду виборчих справ судом: роз'яснення 5ААС від 19.10.2020 р (<https://court.gov.ua/press/news/1008783/>).

90. Див. справи №№441/1661/20, 420/9765/20.

Аналіз судових рішень довів широке використання практики ЄСПЛ. Серед проаналізованих судових справ у 56 рішеннях та постановах містилися посилання на практику ЄСПЛ та міжнародні виборчі стандарти. Водночас переважна більшість наведених рішень ЄСПЛ не стосувалися проблематики збалансованого представництва жінок та чоловіків.

Огляд судової практики з вирішення спорів щодо дотримання ґендерної квоти під час місцевих виборів 2020 року засвідчив низку проблемних питань, узагальнивши які, можна дійти таких висновків.

1. Недотримання вимог присутності у кожній п'ятірці (не менше двох кандидатів кожної статі) та почергового включення кандидатів в депутати різної статі (у разі формування виборчих списків з кількістю кандидатів у депутати, яка не є кратною п'яти) в кожному виборчому списку

У процесі огляду рішень було виявлено, що суди неоднаково застосовували норми щодо необхідності забезпечення присутності не менше двох кандидатів кожної статі у кожній п'ятірці кожного виборчого списку: як єдиного, так і територіального. Наприклад, у справі №420/9765/20⁹¹ суд дійшов висновку, що невідповідність дотримання ґендерної квоти у територіальному виборчому списку не може бути підставою для відмови в реєстрації кандидатів в депутати, якщо єдиний список сформований у порядку, визначеному Виборчим кодексом.

Однак, на противагу цьому, варто зазначити, що законодавча конструкція, сформульована в абз. 1 ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу, чітко передбачає необхідність забезпечення присутності не менше двох кандидатів кожної статі у кожній п'ятірці кожного виборчого списку, як єдиного, так і територіальних, а не хоча б одного з них. Саме такий підхід судом апеляційної інстанції був сформульований у справі №420/10020/20⁹².

Також варто погодитися із позицією судів, що виборчим законодавством не передбачено право організації партії відступати від передбачених Виборчим кодексом правил висунення кандидатів, при цьому вимоги ґендерно збалансованого представництва щодо чергування депутатів різної статі має бути дотримано, як уже зазначалося, у кожному виборчому списку (як у єдиному, так і у територіальних)⁹³. Крім того, недотримання вимоги щодо почергового включення в кінці списку кандидатів різної статі (у разі формування організацією партії єдиного та територіальних виборчих списків із кількістю кандидатів у депутати, яка не кратна п'яти), не може розглядатися як неістотне порушення, адже воно безпосередньо стосується порядку висунення, а також впливає на розподіл мандатів та збалансоване представництво обох статей й тому наслідком його недотримання має бути відмова у реєстрації кандидатів у депутати.

Крім того, у справах №№160/12057/20⁹⁴, 460/7091/20⁹⁵ судді правильно зауважили, що абз. 2 ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України не врегульовує випадки, коли в останній частині виборчого списку, кількість кандидатів у депутати в якому не кратна п'яти, розміщується лише одна особа. У зв'язку з цим для посилення ґендерно збалансованого представництва вбачається за необхідне удосконалити зазначені законодавчі положення через закріплення однієї з формул:

91. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 3.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951938>).

92. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 7.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92050168>).

93. Див., наприклад, справу №580/4297/20.

94. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://bit.ly/3jKed4T>).

95. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 29.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91844530>).

«

якщо в не кратній п'яти частині виборчого списку висунута лише одна особа, її стать має бути відмінною від кандидата, розміщеного останнім/останньою в п'ятірці, що передує»

»

або

«

«якщо в не кратній п'яти частині виборчого списку висунута лише одна особа, її стать має визначатись з урахуванням статевого представництва в п'ятірці, що передує, на користь статі, яка представлена в меншій кількості.

»

2. Недотримання вимог ґендерно збалансованого представництва через інші причини

2.1. Через технічну помилку

Майже в кожній третій справі з досліджених суди торкалися питання технічної помилки як можливої причини невідповідності виборчих списків вимогам ґендерно збалансованого представництва, хоча серед доводів сторін обґрунтування недотримання належного представництва жінок та чоловіків у виборчих списках у зв'язку з такими помилками та неточностями траплялися ще частіше. Однак суди по-різному вирішували питання щодо того, чи можна вважати недотримання ґендерної квоти технічною помилкою і, відповідно, чи можливо таку помилку виправити після подання документів на реєстрацію до відповідної виборчої комісії або ж такі дії є порушенням порядку висунування кандидатів.

З урахуванням того, що виявленим недоліком у розумінні абз. 2 та 3 ч. 3 ст. 230 Виборчого кодексу є відсутність у поданих на реєстрацію документах інформації, яка обов'язково має бути відображена, вбачається, що зазначені законодавчі положення не можуть застосовуватися до тих виборчих списків/переліку кандидатів, які містять повну інформацію про всіх кандидатів у депутати та затверджені рішенням зборів (конференції) відповідної місцевої організації політичної партії. Крім того, практика визнання судами виявлених у списках кандидатів у депутати порушень вимог ґендерно збалансованого представництва як технічних помилок несе ризики зловживання можливістю виправлення помилок та неточностей у зазначених документах із боку політичних партій та їх організацій, виключаючи з цього процесу збори, конференцію відповідної організації партії. Тому при вирішенні питання щодо дотримання вимог ґендерно збалансованого представництва раціональною видається практика глибокого дослідження матеріалів справи судом (витягу з протоколу зборів, конференції або безпосередньо такого протоколу, рішення зборів конференції тощо) для встановлення справжнього змісту рішення, прийнятого на зборах, конференції організації партії. При цьому варто враховувати й той чинник, що протокол чи витяг із нього не подається до ТВК, яка приймає відповідне рішення лише на підставі поданих їй документів, зокрема рішення зборів, конференції та затверджених цим рішенням списків кандидатів.

2.2. Через відкликання заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати від організації партії

За результатами дослідження було проаналізовано 7 справ, що стосувалися відкликання заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати від організації партії. В деяких із них було правильно встановлено, що сам по собі факт подання заяви про відкликання своєї заяви про згоду балотуватися кандидатом у депутати не усуває порушення вимог абз. 2 ч. 9 ст. 219 Виборчого кодексу України, адже це ніяк не впливає на необхідність дотримання ґендерної квоти на стадії висунення кандидатів у депутати.

Водночас, незважаючи на незначну кількість таких справ, варто зазначити, що відкликання такої заяви до реєстрації кандидатів, як і відмова від балотування на більш пізніх стадіях виборчого процесу, впливає на ґендерний розподіл у списках кандидатів у депутати, мінімізуючи ефективність застосування ґендерних квот. Тому важливо гарантувати справжні, а не ілюзорні засоби забезпечення рівного доступу обох статей до участі у політичному житті на всіх рівнях. Із метою запобігання зазначеним ризикам було б доцільно провести додаткове публічне обговорення можливих механізмів закріплення вимоги щодо заміщення будь-якого відкликано кандидата представником тієї самої статі задля подальшого удосконалення виборчого законодавства.

3. Практика неналежного застосування вимог щодо ґендерно збалансованого представництва

3.1. Застосування положень постанови ЦВК №362 від 23.09.2015 р.

2015 року для роз'яснення деяких положень Закону України «Про місцеві вибори» під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових, перших та додаткових місцевих виборах ЦВК прийняла постанову №362 від 23.09.2015 р., яка передбачала декларативний характер запроваджених ґендерних квот. Однак із дня набрання чинності Виборчим кодексом України втратив чинність Закон України «Про місцеві вибори». Своєю чергою положення щодо організації та проведення повторних, проміжних, додаткових виборів і заміщення депутатів, обраних у багатомандатному виборчому окрузі, повноваження яких достроково припинені, діяли до чергових виборів депутатів місцевих рад 2020 року.

Незважаючи на це, у 4 справах серед проаналізованих суди продовжили застосовувати зазначену постанову для обґрунтування декларативності ґендерної квоти, передбаченої Виборчим кодексом, – зокрема, у справах №№160/11893/20⁹⁶, 460/7177/20⁹⁷, 540/2767/20⁹⁸, 580/4138/20⁹⁹.

96. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 р. (<https://bit.ly/366NxD3>).

97. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 1.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91913159>).

98. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 26.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91778651>).

99. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 29.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91876968>).

Водночас зазначене роз'яснення Закону України «Про місцеві вибори» не могло бути застосоване, адже на момент розгляду справи спірні правовідносини були врегульовані нормами Виборчого кодексу України та постановою ЦВК №249 від 11.09.2020 р., якою було затверджено нове Роз'яснення щодо застосування окремих положень Виборчого кодексу України стосовно висування кандидатів на місцевих виборах. Крім того, ураховуючи, що постанова ЦВК №362 від 23.09.2015 р. була скасована лише 6 жовтня 2020 року, деякі суди, як бачимо, в рішеннях, ухвалених до цього, в своїй мотивувальній частині звертали увагу на чинність такого роз'яснення.

3.2. Позиція судів щодо невизначеності положень законодавства, а саме статей 219, 230 Виборчого кодексу України

Окремо варто виділити групу справ, у яких суди наголошували на невизначеності норм Виборчого кодексу і наявну дискрецію, яка може призвести до порушення виборчих прав. Зокрема, у справах №№540/2792/20¹⁰⁰, 540/2882/20¹⁰¹ суди зазначають, що термін «порядок висування кандидатів», застосований у Виборчому кодексі, немає як вичерпного переліку дій, так і конкретного алгоритму дій притягнення до відповідальності за порушення ґендерної квоти.

Дуже формально до розуміння терміна «ґендерна квота» (не вдаючись до оцінки міжнародних стандартів) підходить суд апеляційної інстанції у справі №320/8745/20¹⁰², який намагається розмежувати поняття «ґендерна квота» (обґрунтовуючи відсутність такого терміна у Виборчому кодексі) та «вимоги почергового включення кандидатів різної статі до списку». Таке розуміння зазначених термінів дещо зумовлене деякою неузгодженістю в частині положень щодо рівня ґендерно збалансованого представництва у Виборчому кодексі України та Законі України «Про політичні партії в Україні».

Вбачається, що норми Виборчого кодексу містять чітко регламентований порядок висування кандидатів, куди входять і вимоги забезпечення ґендерно збалансованого представництва. Водночас під час публічних дискусій неодноразово наголошувалося на необхідності

1. виокремлення порушення вимог щодо ґендерно збалансованого представництва в самостійну підставу, що сприятиме формуванню усталеної судової практики, а також
2. узгодження виборчого та партійного законодавства стосовно порога ґендерно збалансованого представництва.

100. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 30.09.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91876789>).

101. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969227>).

102. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 2.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91957434>).

3.3. Неналежне застосування «розміру» ґендерної квоти

Серед досліджених судових рішень варто акцентувати увагу на тих, у яких судами було неправильно визначено кількість виборців у громаді й відповідно некоректно застосовано норми матеріального права. Адже саме з кількістю виборців Виборчий кодекс України пов'язує різний порядок висунання кандидатів та різний «розмір» ґендерної квоти.

У справі №420/9904/20¹⁰³ зроблено висновок щодо можливості застосування розміру ґендерної квоти, яка встановлена при формуванні переліку кандидатів у депутати місцевих рад в громадах до 10 тисяч виборців, оскільки дані Державного реєстру виборців про 10 424 виборці у Вилківській міській громаді лише орієнтовні. Фактично суд довільно застосував положення виборчого законодавства, поширивши на суб'єктів виборчого процесу в межах однієї виборчої системи необхідність дотримання вимог ґендерно збалансованого представництва, які передбачені для іншої виборчої системи. В іншій справі, №420/9853/20¹⁰⁴, помилка у встановленні коректної кількості виборців також призвела до поширення на суб'єктів виборчого процесу в межах однієї виборчої системи вимог ґендерно збалансованого представництва, які мали б застосовуватися в межах іншої виборчої системи.

З огляду на проведене дослідження, неоднакова та неналежна практика застосування норм щодо ґендерно збалансованого представництва на місцевих виборах 2020 року могла бути зумовлена об'єктивними причинами, серед яких: 1) нестабільність виборчого законодавства (зміни до виборчого законодавства вносилися напередодні й навіть під час виборчого процесу місцевих виборів, так само ухвалювалися й постанови ЦВК); 2) складність виборчих систем та недостатність часу для їх вивчення різними суб'єктами та учасниками виборчого процесу, а також представниками різних органів державної влади, зокрема й судової гілки влади. У підсумку варто приділяти більше уваги формуванню єдності судової практики шляхом підвищення кваліфікації суддів із виборчих питань, адже практика неоднакового та неналежного застосування відповідних законодавчих положень впливає на забезпечення рівня ґендерно збалансованого представництва у списках кандидатів у депутати так, що врешті може призвести дещо до нівелювання мети запровадження ґендерних квот.

103. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 3.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91951937>);
Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 7.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92050181>).

104. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 4.10.2020 р. (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91969559>).

ДОДАТКИ

80

Усього проаналізовано справ

139

Усього проаналізовано судових актів

80

рішень

52

постанови

2

окремі думки

1

окрема ухвала

4

інші ухвали

48

Кількість рішень, оскаржених у суді апеляційної інстанції

7

апеляційних скарг задоволено частково

8

апеляційних скарг задоволено повністю

Справи розглянуто:

4
 за правилами спрощеного письмового провадження

12
 за правилами спрощеного провадження

2
 за правилами письмового провадження

3 Кількість справ щодо громад

< 10 тисяч виборців

77 Кількість справ щодо громад

> 10 тисяч виборців

Позивачі у справах:

Організації політичних партій, з яких:

52

організації
політичних партій

щодо оскарження рішення про відмову в реєстрації кандидатів у депутати, включених до виборчих списків місцевої організації політичної партії

17

організацій
політичних партій

щодо оскарження рішення про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчих списків іншої місцевої організації політичної партії, у зв'язку із порушенням, на думку позивача, такою організацією політичної партії вимог частини 9 статті 219 Виборчого кодексу України

2

Виборець

8

Особа, яка була
висунута
кандидатом
у депутати

56

Кількість рішень та постанов судів, у яких містились посилання на практику ЄСПЛ та міжнародні виборчі стандарти

Серед проаналізованих судових справ у 56 рішеннях та постановках містилися посилання на практику ЄСПЛ та міжнародні виборчі стандарти, зокрема, на рішення ЄСПЛ у таких справах:

СТАТТЯ 2 КОНВЕНЦІЇ. ПРАВО НА ЖИТТЯ
«Онер'їлдіз проти Туреччини» ¹⁰⁵ (Oneryildiz v. Turkey [GC]), заява №48939/99, п. 128, ECHR 2004-XII
СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД
«Гарсія Руїс проти Іспанії» ¹⁰⁶ (Garcia Ruiz v. Spain), заява №30544/96, п. 26, ECHR 1999-1
«Імобільяре Саффі проти Італії» ¹⁰⁷ (Immobiliare Saffi v. Italy), 28.07.1999 р.
«Проніна проти України» ¹⁰⁸ (Pronina v. Ukraine), заява №63566/00; 18.07.2006 р., пункт 23
«Руїс Торіха проти Іспанії» ¹⁰⁹ (Ruiz Torija v. Spain), серія А. 303-А; 09.12.1994 р., пункт 29
«Серявін та інші проти України» ¹¹⁰ (Seryavin and Others v. Ukraine), заява №4909/04 від 10.02.2010 р., пункт 58
«Суомінен проти Фінляндії» ¹¹¹ (Suominen v. Finland), №37801/97; 01.07.2003 р.
«Сутяжник проти Росії» ¹¹² (Sutyazhnik v. Russia), рішення від 25.04.2018 р.
СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ. СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ
«Ахмед та інші проти Сполученого Королівства» ¹¹³ (Ahmed and Others v. the United Kingdom), 02.09.1998 р., пункт 56, збірник 1998-VI
«Салов проти України» ¹¹⁴ (Salov v. Ukraine), заява №65518/01 від 06.09.2005 р., пункт 89
«Херст проти Сполученого Королівства» ¹¹⁵ (Hirst v. the United Kingdom), №2, GC, 30.03.2004 р.

105. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67614>.

106. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58907>.

107. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58292>.

108. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76457>.

109. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909>.

110. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103279>.

111. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61178>.

112. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93775>.

113. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58222>.

114. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70096>.

115. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125834>.

СТАТТЯ 14 КОНВЕНЦІЇ. ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ
«Беєлер проти Італії» ¹¹⁶ (Beyeler v. Italy [GC]), заява №33202/96, п. 120, ECHR 2000-I
«Ван Раалте проти Нідерландів» ¹¹⁷ (Van Raalte v. the Netherlands), 21.02.1997 р.
«Літгоу та інші проти Сполученого Королівства» ¹¹⁸ (Lithgow and Others v. the United Kingdom), 08.07.1986 р., пункт 106, серія А, №102
«Пічкур проти України» ¹¹⁹ (Pichkur v. Ukraine), заява №10441/06, п.п. 48-49 рішення, 07.11.2013 р.
СТАТТЯ 3 ПРОТОКОЛУ №1 ДО КОНВЕНЦІЇ. ПРАВО НА ВІЛЬНІ ВИБОРИ
«Зевник та інші проти Словенії» ¹²⁰ (Zevnik and Others v. Slovenia), заява №54893/18
«Ковач проти України» ¹²¹ (Kovach v. Ukraine), заява №39424/02
«Мельниченко проти України» ¹²² (Melnychenko v. Ukraine), 19.10.2004 р.
ЩОДО ПРИНЦИПУ «НАЛЕЖНОГО УРЯДУВАННЯ» (зокрема й стаття 1 Протоколу №1 до Конвенції. Захист права власності)
«Лелас проти Хорватії» ¹²³ (Lelas v. Croatia), заява №55555/08, пункт 74, 20.05.2010 р.
«"Мегадат.ком" проти Молдови» ¹²⁴ (Megadat.com S.r.l. v. Moldova), заява №21151/04, пункт 72; 08.04.2008 р.
«Тошкуце та інші проти Румунії» ¹²⁵ (Toscuta and Others v. Romania), заява №36900/03, п. 37
«Москаль проти Польщі» ¹²⁶ (Moskal v. Poland), заява №10373/05, пункт 51; 15.09.2009 р.
«Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» ¹²⁷ (Pincova and Pinc v. The Czech Republic, заява №36548/97, пункт 58, ECHR 2002-VIII
«Рисовський проти України» ¹²⁸ (Rysovskyy v. Ukraine), заява №29979/04, пункти 70, 71

116. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58832>.

117. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125189>.

118. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57526>.

119. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201654>.

120. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-199209>.

121. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84959>.

122. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67100>.

123. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98827>.

124. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144491>.

125. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152633>.

126. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94009>.

127. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60726>.

128. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107088>.

Додаток 3. Перелік проаналізованих судових актів

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
1	91809293	Рішення	28.09.2020		160/11834/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Юрков Едуард Олегович
2	91907712	Рішення	30.09.2020	03.10.2020	160/11893/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Конєва Світлана Олександрівна
3	91907800	Рішення	01.10.2020	03.10.2020	160/12016/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Кальник Віталій Валерійович
4	91949926	Рішення	01.10.2020	04.10.2020	160/12056/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Турова Олена Михайлівна
5	91949935	Рішення	01.10.2020	04.10.2020	160/12057/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Тулянцева Інна Василівна
6	91969516	Рішення	04.10.2020	04.10.2020	160/12057/20	Третій апеляційний адміністративний суд	Ясенова Тетяна Іванівна
7	91907815	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	160/12058/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Захарчук-Борисенко Наталія Віталіївна
8	91988941	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	160/12058/20	Третій апеляційний адміністративний суд	Божко Людмила Андріївна
9	91907810	Рішення	01.10.2020	04.10.2020	160/12059/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Рищенко Андрій Юрійович
10	91969520	Рішення	04.10.2020	04.10.2020	160/12059/20	Третій апеляційний адміністративний суд	Щербак Андрій Анатолійович
11	91907802	Окрема ухвала	01.10.2020	01.10.2020	160/12059/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Рищенко Андрій Юрійович
12	91907795	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	160/12060/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Віхрова Вікторія Станіславівна
13	91988962	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	160/12060/20	Третій апеляційний адміністративний суд	Шальєва Вікторія Анатоліївна
14	91875047	Рішення	30.09.2020		160/12062/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Ніколайчук Світлана Василівна
15	91950126	Рішення	03.10.2020		160/12294/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Єфанова Ольга Володимирівна
16	92019186	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	160/12294/20	Третій апеляційний адміністративний суд	Дурасова Юлія Володимирівна
17	91969152	Рішення	04.10.2020		160/12320/20	Дніпропетровський окружний адміністративний суд	Віхрова Вікторія Станіславівна

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
18	91908057	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	240/16891/20	Житомирський окружний адміністративний суд	Капинос Оксана Валентинівна
19	91989469	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	240/16891/20	Сьомий апеляційний адміністративний суд	Полотнянко Юрій Петрович
20	91875484	Рішення	30.09.2020	04.10.2020	240/16892/20	Житомирський окружний адміністративний суд	Панкеєва Вікторія Анатоліївна
21	91969583	Постанова	04.10.2020	04.10.2020	240/16892/20	Сьомий апеляційний адміністративний суд	Сушко Олег Олександрович
22	91908084	Рішення	01.10.2020	04.10.2020	240/16893/20	Житомирський окружний адміністративний суд	Нагірняк Микола Федорович
23	91875743	Рішення	29.09.2020		320/8745/20	Київський окружний адміністративний суд	Колеснікова Ірина Сергіївна
24	91957434	Постанова	02.10.2020	02.10.2020	320/8745/20	Шостий апеляційний адміністративний суд	Вівдиченко Тетяна Романівна
25	91908440	Рішення	01.10.2020		320/8860/20	Київський окружний адміністративний суд	Головенко Олег Дмитрович
26	91908445	Рішення	01.10.2020	03.10.2020	320/8863/20	Київський окружний адміністративний суд	Головенко Олег Дмитрович
27	91969179	Рішення	04.10.2020	07.10.2020	320/9125/20	Київський окружний адміністративний суд	Панченко Наталія Дмитрівна
28	91908879	Рішення	30.09.2020	03.10.2020	380/7965/20	Львівський окружний адміністративний суд	Москаль Ростислав Миколайович
29	91951437	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	380/8018/20	Львівський окружний адміністративний суд	Кузан Ростислав Ігорович
30	91989683	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	380/8018/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Шавель Руслан Миронович
31	91951436	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	380/8019/20	Львівський окружний адміністративний суд	Клименко Оксана Миколаївна
32	92020300	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	380/8019/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Нос Степан Петрович
33	91969192	Рішення	04.10.2020	06.10.2020	380/8201/20	Львівський окружний адміністративний суд	Кедик Марія Василівна
34	92051553	Ухвала	07.10.2020	07.10.2020	380/8201/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Онишкевич Тарас Володимирович

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
35	91979264	Рішення	05.10.2020	08.10.2020	380/8208/20	Львівський окружний адміністративний суд	Мартинюк Віталій Ярославович
36	92074381	Постанова	08.10.2020	08.10.2020	380/8208/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Довгополов Олександр Михайлович
37	91884350	Рішення	30.09.2020	03.10.2020	400/4182/20	Миколаївський окружний адміністративний суд	Мороз Андрій Олександрович
38	91957082	Постанова	03.10.2020	03.10.2020	400/4182/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Бойко Андрій Володимирович
39	91951647	Рішення	02.10.2020	05.10.2020	400/4272/20	Миколаївський окружний адміністративний суд	Гордієнко Тетяна Олександрівна
40	91989112	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	400/4272/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Стас Любов Василівна
41	91951651	Рішення	02.10.2020		400/4273/20	Миколаївський окружний адміністративний суд	Мельник Олександр Михайлович
42	92019364	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	400/4273/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Федусик Андрій Григорович
43	91951658	Рішення	03.10.2020		400/4308/20	Миколаївський окружний адміністративний суд	Птичкіна Вероніка Володимирівна
44	92019365	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	400/4308/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Лук'янчук Ольга Вікторівна
45	91909333	Рішення	01.10.2020	07.10.2020	440/5497/20	Полтавський окружний адміністративний суд	Чеснокова Анна Олександрівна
46	92049263	Ухвала	07.10.2020	07.10.2020	440/5497/20	Другий апеляційний адміністративний суд	Ральченко Ігор Миколайович
47	92194258	Ухвала	13.10.2020	13.10.2020	440/5497/20	Касаційний адміністративний суд Верховного Суду	Смокович Михайло Іванович
48	91952041	Рішення	02.10.2020	05.10.2020	440/5536/20	Полтавський окружний адміністративний суд	Кукоба Олександр Олександрович
49	91952022	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	440/5566/20	Полтавський окружний адміністративний суд	Чеснокова Анна Олександрівна
50	92018611	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	440/5566/20	Другий апеляційний адміністративний суд	Кононенко Зоя Олексіївна
51	91969195	Рішення	04.10.2020	07.10.2020	441/1661/20	Львівський окружний адміністративний суд	Сакалош Володимир Миколайович

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
52	92691627	Ухвала	06.11.2020	06.11.2020	441/1661/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Іщук Лариса Петрівна
53	91844530	Рішення	29.09.2020	03.10.2020	460/7091/20	Рівненський окружний адміністративний суд	Друзенко Наталія Василівна
54	91876465	Рішення	30.09.2020	04.10.2020	460/7137/2012	Рівненський окружний адміністративний суд	Нор Уляна Миколаївна
55	91969617	Постанова	04.10.2020	04.10.2020	460/7137/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Обрізко Ігор Михайлович
56	91913159	Рішення	01.10.2020	04.10.2020	460/7177/20	Рівненський окружний адміністративний суд	Махаринець Дмитро Євгенійович
57	92020485	Постанова	06.10.2020		320/8745/20	Київський окружний адміністративний суд	Колеснікова Ірина Сергіївна
58	92020485	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	460/7195/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Довгополов Олександр Михайлович
59	91952129	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	460/7213/20	Рівненський окружний адміністративний суд	Махаринець Дмитро Євгенійович
60	92020480	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	460/7213/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Довга Ольга Іванівна
61	91811347	Рішення	28.09.2020	02.10.2020	500/2791/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Мартиць Оксана Іванівна
62	91957928	Постанова	02.10.2020	02.10.2020	500/2791/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Большакова Олена Олегівна
63	91876617	Рішення	29.09.2020	03.10.2020	500/2793/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Мартиць Оксана Іванівна
64	91957953	Постанова	03.10.2020	03.10.2020	500/2793/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Гудим Любомир Ярославович
65	91952236	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	500/2838/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Баб'юк Петро Михайлович
66	91989740	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	500/2838/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Коваль Роман Йосипович
67	91952287	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	500/2844/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Чепенюк Ольга Володимирівна
68	92051413	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	500/2844/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Гуляк Василь Васильович

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
69	91952284	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	500/2845/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Чепенюк Ольга Володимирівна
70	92051414	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	500/2845/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Гуляк Василь Васильович
71	91952281	Рішення	02.10.2020	03.11.2020	500/2847/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Осташ Андрій Васильович
72	91952279	Рішення	02.10.2020	05.10.2020	500/2853/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Подлісна Ірина Миколаївна
73	91952521	Рішення	02.10.2020	05.10.2020	520/13373/2020	Харківський окружний адміністративний суд	Зінченко Андрій Вікторович
74	91988731	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	520/13373/2020	Другий апеляційний адміністративний суд	Ральченко Ігор Миколайович
75	91778651	Рішення	26.09.2020	30.09.2020	540/2767/20	Херсонський окружний адміністративний суд	Василяка Дмитро Костянтинович
76	91882786	Постанова	30.09.2020	30.09.2020	540/2767/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Семенюк Геннадій Васильович
77	91876789	Рішення	30.09.2020	05.10.2020	540/2792/20	Херсонський окружний адміністративний суд	Варняк Сергій Олександрович
78	91989106	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	540/2792/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Ступакова І. Г.
79	91969227	Рішення	04.10.2020	07.10.2020	540/2882/20	Херсонський окружний адміністративний суд	Гомельчук Сергій Васильович
80	92049263	Постанова	07.10.2020	07.10.2020	540/2882/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Семенюк Геннадій Васильович
81	91980016	Рішення	05.10.2020	09.10.2020	540/2883/20	Херсонський окружний адміністративний суд	Дубровна Валентина Анатоліївна
82	92115784	Постанова	09.10.2020	09.10.2020	540/2883/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Турецька Ірина Олександрівна
83	91913679	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	540/2813/20	Херсонський окружний адміністративний суд	Морська Галина Михайлівна
84	91989045	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	540/2813/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Шляхтицький Олександр Ілліч
85	91952876	Рішення	02.10.2020		560/5855/20	Хмельницький окружний адміністративний суд	Михайлов Олександр Олександрович

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
86	91952976	Рішення	03.10.2020	06.10.2020	560/5875/20	Хмельницький окружний адміністративний суд	Польовий Олександр Леонідович
87	91969245	Рішення	04.10.2020		560/5925/20	Хмельницький окружний адміністративний суд	Майстер Полікарп Михайлович
88	92051190	Постанова	07.10.2020	07.10.2020	560/5925/20	Сьомий апеляційний адміністративний суд	Сторчак Володимир Юрійович
89	92074186	Постанова	08.10.2020	08.10.2020	560/5937/20	Сьомий апеляційний адміністративний суд	Боровицький Олександр Андрійович
90	91980113	Рішення	05.10.2020		560/5937/20	Хмельницький окружний адміністративний суд	Михайлов Олександр Олександрович
91	92115904	Постанова	08.10.2020	08.10.2020	580/4138/20	Шостий апеляційний адміністративний суд	Карпушова Олена Віталіївна
92	91969566	Окрема думка	03.10.2020		580/4138/20	Шостий апеляційний адміністративний суд	Карпушова Олена Віталіївна
93	91969565	Постанова	03.10.2020	03.10.2020	580/4138/20	Шостий апеляційний адміністративний суд	Карпушова Олена Віталіївна
94	91876968	Рішення	29.09.2020	08.10.2020	580/4138/20	Черкаський окружний адміністративний суд	Паламар Петро Григорович
95	91969251	Рішення	02.10.2020	05.10.2020	580/4273/20	Черкаський окружний адміністративний суд	Гаращенко Валентин Валентинович
96	91953119	Рішення	03.10.2020		580/4297/20	Черкаський окружний адміністративний суд	Гарань Сергій Миколайович
97	92074098	Постанова	08.10.2020	08.10.2020	580/4297/20	Шостий апеляційний адміністративний суд	Земляна Галина Володимирівна
98	91969257	Рішення	04.10.2020		580/4298/20	Черкаський окружний адміністративний суд	Кульчицький Сергій Олександрович
99	91913848	Рішення	01.10.2020	04.10.2020	600/1606/20-а	Чернівецький окружний адміністративний суд	Кушнір Віталіна Олександрівна
100	91969609	Постанова	04.10.2020	04.10.2020	600/1606/20-а	Сьомий апеляційний адміністративний суд	Залімський Ігор Геннадійович
101	91877021	Рішення	30.09.2020	04.10.2020	600/1613/20-а	Чернівецький окружний адміністративний суд	Анісімов Олег Валерійович
102	91969603	Постанова	04.10.2020		600/1613/20-а	Сьомий апеляційний адміністративний суд	Мацький Євген Миколайович

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
103	91988968	Постанова	025.10.2020	05.10.2020	280/6927/20	Третій апеляційний адміністративний суд	Добродняк Ірина Юрївна
104	91950991	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	280/6927/20	Запорізький окружний адміністративний суд	Лазаренко Максим Сергійович
105	92253018	Рішення	17.10.2020		320/9815/20	Київський окружний адміністративний суд	Щавінський Віталій Романович
106	92300324	Постанова	20.10.2020	20.10.2020	320/9815/20	Шостий апеляційний адміністративний суд	Епель Оксана Володимирівна
107	92355804	Рішення	22.10.2020	24.10.2020	500/3157/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Мірінович Уляна Анатоліївна
108	92136339	Постанова	11.10.2020	11.10.2020	120/5476/20-а	Сьомий апеляційний адміністративний суд	Граб Людмила Сергіївна
109	92069947	Рішення	08.10.2020	11.10.2020	120/5476/20-а	Вінницький окружний адміністративний суд	Віятник Наталія Володимирівна
110	91951909	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	420/9914/20	Одеський окружний адміністративний суд	Андрухів Вадим Васильович
111	92019301	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	420/9914/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Джабурія Олександр Валентинович
112	92019298	Окрема думка	05.10.2020		420/9841/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Бойко Андрій Володимирович
113	91951738	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	420/9841/20	Одеський окружний адміністративний суд	Тарасишина Оксана Миколаївна
114	92019261	Постанова	05.10.2020	05.10.2020	420/9841/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Косцова Ірина Петрівна
115	91951346	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	340/4186/20	Кіровоградський окружний адміністративний суд	Жук Руслан В'ячеславович
116	91843365	Рішення	29.09.2020	02.10.2020	280/6792/20	Запорізький окружний адміністративний суд	Батрак Інна Володимирівна
117	91969200	Рішення	03.10.2020	07.10.2020	420/10020/20	Одеський окружний адміністративний суд	Бжасо Наталя Володимирівна
118	92050168	Постанова	07.10.2020	07.10.2020	420/10020/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Федусик Андрій Григорович
119	92019332	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	420/9925/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Турецька Ірина Олександрівна

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
120	91951856	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	420/9925/20	Одеський окружний адміністративний суд	Юхтенко Людмила Романівна
121	91951830	Рішення	02.10.2020	06.10.2020	420/9850/20	Одеський окружний адміністративний суд	Кравченко Михайло Миколайович
122	91951938	Рішення	03.10.2020	06.10.2020	420/9765/20	Одеський окружний адміністративний суд	Кравченко Михайло Миколайович
123	92019308	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	420/9765/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Шляхтицький Олександр Ілліч
124	91969560	Постанова	04.10.2020	04.10.2020	420/9763/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Танасогло Тетяна Михайлівна
125	91951719	Рішення	01.10.2020	04.10.2020	420/9763/20	Одеський окружний адміністративний суд	Стефанов Сергій Олександрович
126	92119232	Рішення	11.10.2020		500/3002/20	Тернопільський окружний адміністративний суд	Дерех Надія Володимирівна
127	92201333	Постанова	15.10.2020	15.10.2020	500/3002/20	Восьмий апеляційний адміністративний суд	Шинкар Тетяна Ігорівна
128	92050181	Постанова	07.10.2020	07.10.2020	420/9904/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Турецька Ірина Олександрівна
129	91951937	Рішення	03.10.2020		420/9904/20	Одеський окружний адміністративний суд	Глуханчук Олег Васильович
130	91969559	Постанова	04.10.2020	08.10.2020	420/9853/20	П'ятий апеляційний адміністративний суд	Косцова Ірина Петрівна
131	91951735	Рішення	01.10.2020		420/9853/20	Одеський окружний адміністративний суд	Радчук Анатолій Анатолійович
132	91951047	Рішення	02.10.2020	05.10.2020	280/6933/20	Запорізький окружний адміністративний суд	Кисіль Роман Валерійович
133	91980096	Рішення	05.10.2020		560/5938/20	Хмельницький окружний адміністративний суд	Блонський Вячеслав Костянтинович
134	92074177	Постанова	08.10.2020	08.10.2020	560/5938/20	Сьомий апеляційний адміністративний суд	Моніч Богдан Сильвестрович
135	91844163	Рішення	28.09.2020	01.10.2020	420/9573/20	Одеський окружний адміністративний суд	Левчук Олена Анатоліївна
136	91951724	Рішення	01.10.2020	05.10.2020	420/9758/20	Одеський окружний адміністративний суд	Харченко Юлія Володимирівна

№	№ рішення	Форма судового рішення	Дата ухвалення рішення	Дата набрання чинності	№ судової справи	Назва суду	Суддя
137	92049731	Постанова	06.10.2020	06.10.2020	280/6929/20	Третій апеляційний адміністративний суд	Білак Світлана Вікторівна
138	91951060	Рішення	02.10.2020		280/6929/20	Запорізький окружний адміністративний суд	Татаринів Дмитро Вікторович
139	91908304	Рішення	01.10.2020	03.10.2020	280/6877/20	Запорізький окружний адміністративний суд	Прасов Олександр Олександрович

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією у сфері прав людини на континенті. Вона налічує 47 держав-членів, серед яких усі держави-члени Європейського Союзу. Кожна держава-член Ради Європи стала учасницею Європейської конвенції з прав людини — угоди, метою якої є захист прав людини, демократії та верховенства права. Дотримання Конвенції в державах-членах контролює Європейський суд з прав людини.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE